

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta
Katedra primární pedagogiky

Levorucí lidé v dnešní společnosti

Left – handed person in today's society

Vedoucí diplomové práce: **Doc.PaedDr.Radka Wildová, Csc.**

Autorka diplomové práce: **Veronika Kopáčová**

Studijní obor: **učitelství pro 1.stupeň ZŠ**

Forma studia: **prezenční**

Diplomová práce dokončena: **únor 2010**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci
vypracovala samostatně s použitím
uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 19. února 2010

Děkuji paní Doc.PaedDr.Radce Wildové, Csc. za odbornou pomoc
a metodické vedení, ochotu, cenné rady a podněty
při zpracování mé diplomové práce.

Rovněž děkuji své rodině za pomoc, toleranci a trpělivost.

Anotace

Překládaná diplomová práce Levorucí lidé v dnešní společnosti nabízí pohled do minulosti, kdy se leváctví stávalo rovnocenným partnerem praváctví. Práce se zabývá tématem leváctví a pohlíží na něj z různých úhlů pohledu. Zaměřuje se na přecvičování leváků, ale nejvíce se zajímá o leváky ve školním prostředí. Jak s nimi dnešní učitelé pracují, jaké zásady platí pro práci s levorukými dětmi. Ukazuje mnoho pomůcek, které mají dnešní levorucí lidé k dispozici.

V praktické části diplomové práce se objevují konkrétní případy levorukých dětí a jejich práce. Ale také pohledy učitelů na leváky a jejich způsob učení.

Klíčová slova

Leváctví

Laterality

The submitted diploma thesis Left-handed people in current society offers the insight into the past when left-handedness was becoming an equal partner to right-handedness. The diploma thesis deals with the topic of left-handedness and regards it from various points of views. It concentrates on the changing of the left-handed people into right-handedness, but it is mainly interested in the left-handed pupils in school environment. The way in which teachers work with them, which principles and policy apply for the work with left-handed children. It shows a lot of teaching aids, which the left-handed nowadays keep at disposal.

Concrete cases of left-handed children and their work occur in the practical part of the diploma thesis. But also teachers' views on left-handed pupils and their way of learning.

Key words

Left-handedness

Laterality

Obsah

Úvod a cíle diplomové práce	5
--	----------

Teoretická část

1. Lateralita a dominance	7
2. Pohled z minulosti na levorukost	10
3. Fyziologické základy lateralitý	13
4. Diagnostika	18
4.1 Jak poznat leváctví	18
4.2 Typy a stupně lateralitý	20
4.3 Ambidextrie	22
5. Přecvičování leváků	23
6. Vyšetření lateralitý	30
7. Rozvoj psaní u leváka	38
7.1 Levák ve škole	38
7.2 Obecné zásady přístupu k levákům	43
7.3 Písmo leváka, práce s levorukými dětmi	44

Praktická část

1. Pedagogicko – psychologická poradna	54
2. Pozorování v 1.třídě	57
3. Pomoc levákům	60
3.1 Obchody určené pro leváky	60
3.2 Pomůcky pro leváky	61

Výsledky výzkumné části	63
--------------------------------------	-----------

Závěr diplomové práce.....	71
-----------------------------------	-----------

Seznam použité literatury	73
--	-----------

Přílohy

Úvod a cíle diplomové práce

Prvotním cílem mé práce byl pohled do minulosti, na začátky, kdy se odborníci snažili prosadit nepřecvičování leváků. Dále jsem se chtěla zaměřit na změny v pohledu na leváctví za uplynulých čtyřicet let. Dalším mým cílem bylo vyhledat dostupnou literaturu, internetové stránky pro rodiče, učitele, kteří pracují s levorukými dětmi. Nakonec jsem se chtěla podívat do dnešních škol a zjistit, jak se pracuje s leváky.

Leváctví byl pojem, který byl v 60.-70. letech hodně diskutován. V této době se jednalo o to, zda leváky přecvičovat nebo nepřecvičovat. V tomto ohledu měli odborníci velkou práci přesvědčit laiky, učitele i jiné odborníky o správnosti nepřecvičování.

Mým přáním bylo, abych se mohla do této problematiky podívat blíže a zároveň se zahledět i do dnešní doby. Chtěla jsem porovnat pohled z minulosti a dnešní pohled na leváky.

Myslím, že učitelé, kteří v tuto chvíli učí na základních školách, něco málo o leváctví vědí, ale je to jen drobek z velkého množství informací. Pokud je žák – levák přizpůsobivý a šikovný, není potřeba mu pomáhat. V tu chvíli učiteli stačí jen základní informace o leváctví. Jenže ve chvíli, kdy si levák neví rady, musí učitel mít více informací, než prosté minimum.

I proto jsem se chtěla podívat blíže na téma leváctví.

Když se dnes řekne leváctví, levák, vybaví se mi psaní levou rukou nebo někdo, kdo je nešikovný.

Jsem sama levačka, a tak jsem se rozhodla, že bych o leváctví chtěla vědět, co nejvíce to jen půjde. Může se stát, že i já budu matkou levorukého dítěte, a tak bych ráda měla přehled o tom, co mě čeká, jak s ním pracovat a co mu můžu umožnit, jak mu mohu pomoci v jeho práci, tak aby byla jeho práce úspěšná.

Jako učitelka prvního stupně se stoprocentně setkám s levorukými žáky. Chtěla bych být pro ně a hlavně pro jejich rodiče opora a rádce. V dnešní době se hodně mluví o specifických poruchách učení a problematika leváctví šla stranou.

Z vlastní zkušenosti vím, že někteří rodiče by uvítali, kdyby učitel s nimi hovořil o jejich dítěti – levákovi. I to byl jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla pro psaní této práce.

Chtěla bych, aby ke mně mohli rodiče přijít a poradit se, co mají svému levákovi pořídit za pomůcky, případně jak se vyrovnat s tím, že je v rodině jediným levákem a oni nevědí, jak mu vysvětlit některé činnosti.

Leváctví není v dnešní době sice nic výjimečného, ale přesto si leváci určitou dávku pozornosti zaslouží.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Lateralita a dominance

Dominance jako vlastnost jedné z mozkových hemisfér je člověku dána už vrozeně. (Sovák, 1961) Jde o převahu jedné mozkové polokoule nad druhou. Jejím odrazem ve svalových a smyslových výkonech jsou projevy lateralit. Dominance je tedy prvotní jev, lateralita druhotný. (Sovák, 1961)

V Sovákových knihách najdeme informace o lateralitě a dominanci velmi pěkně rozpracované.

Vedoucí čili dominantní polokoule je charakteristická tím, že ovládá především obratnost a zároveň řídí složité funkce řeči.

Dominanci a lateralitu od sebe nemůžeme odtrhovat, velmi úzce spolu souvisí.

Slovo lateralita vychází z latinského *latus*, což znamená bok, strana. Tento název v sobě skrývá odchylky v souměrnosti párových orgánů. Lateralitou rozumíme přednostní užívání jednoho z párových orgánů hybných (nohy, ruky) nebo smyslových (oči, uši). Do lateralit zahrnujeme jak leváctví, tak i praváctví. Rozeznáváme lateralitu tvarovou a funkční.

Lateralita tvarová čili morfologická si všímá velikosti v objemu párových orgánů. Projevuje se na končetinách, na trupu a nejvíce ji můžeme zaregistrovat na obličeji. Tvarovou nesouměrnost na končetinách dnes považujeme za jev zcela normální. Nikdo z nás nemá obě ruce stejně dlouhé či stejně silné.

Odchylky v souměrnosti trupu jsou závislé na páteři.

Nejvýraznější odchylky můžeme pozorovat na hlavě, a to na lebce a hlavně na obličeji. Lebeční švy nebývají pokaždé ve střední čáře. Čelní kosti bývají na jedné straně klenutější. Očnice nemají stejný ani tvar, ani velikost. Levá bývá hranatější a plošší. I levé oko bývá více vpředu než pravé. Tohoto jevu si již dávno všimli hlavně malíři a sochaři.

Dříve si anatomové začali všimnout asymetrie obou polovin mozku. Pozornost věnovali hlavně nejmladší části, tj. kůře mozkové. Její závitky a rýhy bývají někdy na jedné straně více a jemněji rozčleněny.

Funkční lateralita se týká rozdílů ve výkonnosti orgánů jak pohybových, tak i smyslových. Neznamená to, že by jedinec užíval výhradně jednoho orgánu, znamená to pouze, že toho orgánu užívá přednostně. Rozumíme tomu tak, že pro složitější činnosti si jedinec vybere ten orgán, který mu pomůže tu danou činnosti vykonat rychleji a snáze. Jde tu o vydatnější a lepší koordinaci motorického či smyslového výkonu jedné strany. Funkční lateralita se tedy projevuje přednostním užíváním jednoho z párových orgánů. Jde o přednostní užívání nejenom ruky a nohy, ale i oka a ucha.

Z funkční asymetrie smyslových výkonů se nejvíce pozornosti věnovalo zraku. Vedoucí oko bývá to, které má lepší zrakovou ostrost a vůbec smyslovou výkonnost.

Zkušenosti ukazují, že přednostně užíváme vedoucí oko při měření, míření, při pozorování v mikroskopu. Vedoucí oko totiž mívá lepší ostrost než oko podřízené.

Pro přednostní užívání jednoho ze sluchových orgánů zkušenost ukazuje, že při pozorném naslouchání se člověk natáčí uchem, které je vedoucí, to kterým se mu lépe poslouchá.

Lateralitu funkční nelze od tvarové přísně oddělovat. Obě jsou spolu úzce spjaty. Proto je potřeba posuzovat projevy lateralit celostně, nikoliv pouze podle tvarových změn, ale se zřetelem na funkci, na celý organismus, na jeho vývoj i vztahy k prostředí.

Lateralitu šlo vyjádřit jako kvalitativní znak. Obvykle se používalo pěti tříd (kategorií), označených značkami :

L = vyhraněné, výrazné leváctví

L- = méně vyhraněné, mírné leváctví

A = nevyhraněná, neurčitá lateralita

P- = méně vyhraněné, mírné praváctví

P = vyhraněné, výrazné praváctví (Drnková, 1991)

S.T.Orton rozlišoval tři základní typy lateralit :

Lateralita souhlasná – vedoucí ruka a oko byly oboje pravé (P,P-) nebo shodně levé (L,L-)

Lateralita neurčitá – vedoucí ruka, oko nebo oboje byly A

Lateralita zkřížená – vedoucí ruka a oko byly opačné (Drnková, 1991)

Vývojově je lateralita znak specificky lidský. O tom, jak vznikla a jakými změnami procházela v počátečním vývoji lidstva, nemáme přímé zprávy. V archeologických výzkumech se objevuje první známka laterality a to už u člověka z doby kamenné. Podle nástrojů, které nacházíme, můžeme soudit, že tehdy byl poměr leváků a praváků 1:1. Změny v poměru začínáme sledovat už v mladší době kamenné, obzvlášť pak v době bronzové, kdy podle nalezených nástrojů z té doby soudíme, že počet praváků vzhledem k levákům se změnil na 2:1. Postupně přibývalo a rozšiřovalo se používání pravé ruky. Převaha pravé strany byla v dávných dobách podporována různými úkony náboženskými. Postupem času se používání pravé ruky rozšířilo i do společenských zvyklostí. Pomalu, ale jistě se tvořila pravoruká civilizace. V některých jazycích znamená výraz pro pravou ruku i právo, spravedlnost, správnost. Zatímco levá strana byla něčím nesprávným.

Proč se vytvořila pravoruká civilizace? To nemůžeme říct jednoznačně. Pro vysvětlení existuje více teorií. Jednou z nich je sluneční teorie. Mluvila o našich předcích, kteří se klaněli k bohu slunce a sledovali jeho dráhu po obloze od východu k západu, tudíž uctívali pravou stranu. Tato teorie může platit pro obyvatele severní polokoule, ale v jižní už tato teorie neplatí.

Další teorií byla tzv. teorie bojová. Vysvětlovala sklon k pravorukosti asi takto : když člověk začal užívat zbraní, musel nosit i štít, kterým si chránil srdce. Štít držel v levé ruce, a proto zbraň musel ovládat pravou rukou. Ta byla stále zdokonalována a stávala se šikovnější. Tato teorie by mohla platit u mužů. O ženách se tato teorie nezmiňuje.

Postupně se vytvářely pravoruké zvyklosti, které byly pro rozené praváky bezproblémové a leváci se museli přizpůsobit.

2. Pohled z minulosti na levorukost

Dříve se mezi lidmi udržoval názor, že levorucí lidé nejsou normální. A že by měli své leváctví skrývat a zatajovat. Tento názor pochází z doby, kdy zde začala převládat pravoruká společnost. V té době byla pravá strana i ve společenských úkonech ta hodnotná. Podávala se pravá ruka, čestné místo bylo napravo, lidé se zdravili pravou rukou.

Nalévání vína levou rukou zase údajně nosí smůlu a přípitek levou rukou je považován za neupřímný a zlovolný. (Healey, 2002)

Zvláště v náboženských úkonech i primitivních pověrách byla pravá strana symbolem pocty, správnosti i zbožného přání, kdežto levá značila opak. (Sovák, 1960)

I přísahy se konaly pravou rukou a ve středověkých pověstech najdeme, že jen ďábel podvodně přísahal levou rukou.

Je tedy nesporné, že v historicky dostupných obdobích byl oficiálně prosazován pravoruký kult, a projevy levorukosti ve spojení s určitými osobnostními zvláštnostmi byly naopak potlačovány nebo nelidsky trestány jako projevy „čarodějnictví“, „spojenectví s ďáblem“. (Synek, 1991) Z nějakého důvodu měly temné síly sklon sídlit za naším levým ramenem. Tato důsledná pravostranná kontrola se uplatňovala hlavně v náboženství a jejím prostřednictvím i v oblasti vzdělávání. Levorukost se občas připouštěla při činnostech pracovních nebo bojových. Beze zbytku se odstraňovala při psaní.

Vysvětlení pojmů, které se užívají v jiných zemích, či jak to vypadá u jiných národů, se zabývá kniha Z.Drnkové Záhada leváctví a praváctví.

Z.Drnková: „*Již v staré řečtině se užívalo pojmu dexios – pravý také v přeneseném významu jako příznivý, zdárný, schopný, chytrý. V latině slovo dexter znamenalo pravý, zručný, obratný. Naproti tomu latinský výraz sinister - levý vyjadřoval někoho neobratného, zvráceného, špatného. Od arabského slova jaman – pravý, pravá strana bylo odvozeno sloveso jammana – jít pravou cestou. Šimál v arabštině znamená v přeneseném smyslu nešťastný.*“ Podobně je tomu v moderních jazycích. V anglickém jazyce máme right – pravý, řádný nebo all right znamená výborně, správně. Zatímco lefthanded vyjadřuje neobratný nebo levoruký. V německém jazyce Recht a fechte mají stejný kmen, stejně jako links (doleva) a linkisch (nemotorný, hloupý). I v češtině

vycházíme ze stejného kmene právo, pravý, kdežto levý u nás ukazuje směr, stranu, ale i nedobrou vlastnost.

Často se u nás používají pojmy pravý muž, pravé zlato, pravost rukopisů. I mnohokrát jsme slyšeli o nešikovi, že je levý nebo že má obě ruce levé. Když se nám něco nedaří, říkáme, že jsme vstali levou nohou. Nemanželské dítě je levoboček.

V jiných kulturních oblastech to nebyvalo pravidlem, že se pravé ruce přikládala větší důležitost než levé. Když se podíváme do Číny. Podle jejich tradic je levice spojena s principem jang – aktivním symbolem života a pravice byla symbolem jin – odpovídá smrti. U afrických kmenů na jih od Sahary se pravá ruka užívala k používání zbraně a levá ruka byla potřeba při objímání ženy. U amerických Indiánů se střílelo z luku pravou i levou rukou.

Někteří badatelé se dříve domnívali, že směr písma a čtení vyjadřuje pravostrannou nebo levostrannou orientaci dané civilizace. Tvrdili, že pro pravorukost je charakteristické psaní a čtení zleva doprava, kdežto pro levorukost naopak zprava doleva.

Vcelku se v naší kulturní oblasti vyvinula situace, že indoevropské národy píší a čtou zleva doprava, kdežto Židé a Arabové zprava doleva.

Jednu dobu nalézali různí autoři leváky hlavně mezi nemocnými, hluchoněnými, šilhavými, a proto se dlouhou dobu dávala levorukost do souvislosti s různými poruchami, nemocemi.

Základ pravoruké civilizace v naší kulturní oblasti tkví v pracovním procesu. Pokud výroba vyžadovala a preferovala pravorukost, byl to handicap pro leváky a vstoupal tlak na jejich přecvičování. Ve vědecko – technické revoluci na počátku padesátých let minulého století docházelo ke kvalitativním a prudkým změnám ve výrobě. Věda začala měnit techniku a výrobní činnost lidí. Práce založená na činnosti rukou byla částečně vytlačena.

Dnes už levorukost nespojujeme s neobratností. Když se podíváme do sportu, umění, vždy v nich najdeme mnoho a mnoho talentovaných levorukých lidí.

Mezi malíři bychom našli Jiřího Trnku, Alfonse Muchu, Leonarda da Vinciho či Michelangela.

Slavní levorucí hudebníci jsou Phil Collins, Celine Dion či Paul McCartney. Mezi sportovci bychom našli tenistku Martinu Navrátilovou či Moniku Selešovou, fotbalistu Diega Maradonu nebo hokejistu Romana Turka.

Mezi významné leváky v minulosti patřil fyzik Albert Einstein, zakladatel skautského hnutí Lord Baden – Powell nebo Henry Ford, výrobce známých automobilů.

K slavných levákům, kteří se věnují herectví patří Kim Basinger, Jim Carrey, Nicol Kidman, Bruce Willis. V minulosti bychom mezi leváky našli komika Charlieho Chaplina.

Leváky najdeme i u královských, císařských dvorů. Mezi takové leváky patřili Napoleon Bonaparte, Královna Viktorie, Královna Alžběta, královna matka. I její dcera Alžběta II., vnuk Charles a pravnuke William jsou leváci.

V druhé polovině 20.století mluvíme o zrovnoprávnění levé a pravé ruky. V této době byla vysvětlena podstata leváctví v základních rysech, a tím byla zbavena i stigma. Tento trend naštěstí pokračuje dál.

3 Fyziologické základy laterality

Organizace mozku a jeho mechanismy nebo automatismy jsou mnohonásobně složitější než kterýkoliv nám známý mechanismus, např. počítač. Mechanismy, které zabezpečují průběh instinktivních a emočních reakcí jsou umístěny v mozkovém kmeni a přilehlých částech. V mozkové kůře předpokládáme mechanismy jemné smyslové a pohybové diferenciaci.

K mozkovému kmeni připisujeme hrubou pohybovou činnost a tělesné pohyby včetně odpovědí na zrakové a sluchové podněty. Do mozkové kůry řadíme nejjemnější smyslovou a hybnou diferenciaci, řeč a myšlení.

V knize Výchovné problémy leváctví se můžeme dozvědět určité informace i o biologii člověka, hlavně mozku, z kterého jsou řízeny naše úkony.

Nervové dráhy, které vedou k nižším centrům míšním, bývají z převážné většiny překřížené. Proto svalstvo pravé poloviny těla bývá řízeno levou mozkovou hemisférou a levou polovinu tak řídí pravá mozková hemisféra. Všechna podráždění vzniklá na levé straně přicházejí do pravé poloviny mozku a naopak podráždění z pravé poloviny těla přechází do levé mozkové polokoule.

M.Sovák : „*Konáme - li rukou nějakou činnost, uvádíme tím do činnosti i příslušné ústředí hybnosti v mozku.*“ Dá se říct, že člověk prací procvičuje nejen ruku, ale i mozek.

Přednostní užívání jedné ruky je v podstatě výrazem zdatnější a výkonnější korové oblasti jedné z mozkových hemisfér. Proto vedoucí ruka, jejíž činnost je odrazem činnosti zdatnější mozkové polokoule, ať levé či pravé, podá vždy lepší výkon než ruka nevedoucí.

Důležitý poznatek pro pochopení vztahu činnosti horní končetiny a vývoje řeči je ten, že se rukou nepoužívalo jen k práci, ale i k dorozumívání. Když se podíváme na vývoj lidské dorozumívací schopnosti, uvidíme, že nejstarší forma dorozumívání byla posunková řeč rukou, která byla stále více doplňována hlasovou signalizací. Původní pokřiky se zdokonalily v artikulovanou řeč. Samotná gestikulace doprovází naši řeč dodnes.

Fyziologií horních končetin se zabývaly i Z.Drnková a R.Syllabová v knize Záhada leváctví a praváctví.

Při jedné studii, kde se filmovaly pohyby při řeči, se došlo k závěru, že u praváků řídí levá mozková hemisféra také aktivnější gestikulaci pravé ruky. Pokud byla řeč ovládaná z pravé mozkové hemisféry, dělala levá ruka více doprovodných pohybů při řeči. Jedna ruka je vždy aktivnější. I podle gestikulace můžeme poznat, zda máme před sebou leváka či praváka.

Kromě obratnosti vyniká člověk také řečí. Lékaři zjistili, že ústředí nutná pro výkon řeči jsou rozložena po kůře jen jedné z mozkových polokoulí, a to té, která ovládá vedoucí ruku. Řady výzkumů prokázaly, že řečové podněty jsou přednostně zpracovány levou hemisférou prostřednictvím pravého ucha. Podněty neřečové, zejména hudební, prochází levým uchem do pravé hemisféry. Bylo zjištěno, že při poranění levé spánkové oblasti u malých dětí do pěti let, a s tím spojené schopnosti dorozumívat se řečí, se řeč obnoví během roku v plné míře v druhé mozkové polokouli. U dětí desetiletých by už druhá hemisféra tohoto nebyla schopna. Z této skutečnosti vyplývá vzájemný vztah mezi vedoucí polokoulí, obratností ruky a řízením funkcí řeči.

Činnost dolních končetin je řízena z velkých center. Ta jsou v nejvyšších částech motorické oblasti mozku, v čelních lalocích. Buňky jedné mozkové polokoule ovládají svaly dolní končetiny na protilehlé straně těla. A.Kučera řekl, že za dominantní nebo vedoucí dolní končetinu můžeme považovat tu, která je schopna přesnějšího a obratnějšího výkonu. Nesouměrná činnost dolních končetin se projevuje funkční specializací. Jedna noha je zdatnější v silových výkonech, jako je odrážení, kdežto druhá je obratnější ve výkonech vyžadující přesnost a šikovnost při švihů. Máme tedy nohu švihovou a odrazovou. Pravonohost a levonohost lidí určujeme podle nohy obratnější, tedy švihové.

Odlišnost funkční laterality horních i dolních končetin spočívá v tom, že obratnější horní končetina je zároveň také zdatnější, silnější. Z dolních končetin je jedna zdatnější a druhá obratnější. Činnost dolních končetin není tak nesouměrná ani rozmanitá. Dolní končetiny jsou v daleko menší míře užívány k práci. Mimořádně velké nároky se na ně kladou ve sportech, při skocích, při gymnastice či při kopané.

Obratnější dolní končetina je ve většině případů na stejné straně jako vedoucí horní končetina.

Když se podíváme na smyslové orgány, zjistíme, že zrak můžeme nazvat právem nejdůležitějším lidským smyslem. Očima přijímáme až 90% všech informací o světě. K tomu je potřeba celá jedna desetina mozkové kůry. Sítnice oka je jediné místo, kde mozek přijímá mimotělní podměty přímo. Je vlastně součástí mozku. Ze sítnice oka vedou do mozku silné opticko – nervové provazce. Protože čočka promítá na sítnici polohově a stranově převrácený obraz, měl by konečný výsledek zrakové projekce do mozku vycházet tak, že levá polokoule zpracovává optické vjemy převážně z pravé a pravá z levé poloviny zorného pole. Jsou-li obě oči ve zrakové ostrosti přibližně stejné, pak dominance je zpravidla málo průkazná.

Walls se zaměřil na pozorování monokulárního a binokulárního vidění. Na základě toho začal rozlišovat dva druhy oční dominance. Rozlišovalo se oko, které používáme přednostně v situaci, kde nás to nutí koukat jen jedním okem a směrové oko při hledění oběma očima. Máme tedy oko zaměřovací a řídící. Lateralitu očí si, na rozdíl od lateralitu končetin, člověk neuvědomuje.

Jak je tomu u uší se také zjišťovalo mnoha výzkumy. Zjistilo se, že k porovnání časových rozdílů mezi pravým a levým uchem nedochází v mozku, ale už dříve ve zvláštních nervových uzlinách. Elektrochemické impulsy postupují po nervových drahách velmi složitě, střídavě od pravého svazku nervů k levému a zpět. Přitom se různě rozdělují, spojují, předbíhají. Konečný výsledek pak zní, že je-li zdroj zvuku napravo, vzniká o něco silnější vzruch ve sluchové oblasti levé hemisféry. Přichází – li zvukový signál zleva, je pocíťován v pravé mozkové hemisféře.

Badatelé, kteří zkoumali časové rozložení ve vývoji specializace mozkových polokoulí, se shodli, že poměry mozkové asymetrie lokalizace řeči a lateralitu končetin nejsou ustáleny před desátým až jedenáctým rokem. U některých dětí se řeč lateralizuje dříve nebo později, než se vyhraňuje lateralita horních končetin. Proces lateralizace řečové funkce, který je ukončován v deseti až jedenácti letech, probíhá pod značným vlivem učení psaní a čtení. Lateralita horních končetin se začíná zřetelně projevovat či vyhraňovat v pěti až sedmi letech a ustaluje se pevně v deseti letech. Projevů lateralitu si ovšem všímáme mnohem dříve. Od prvních měsíců se u dítěte v jeho vývoji střídají období více symetrického a více asymetrického používání horní končetiny. Toto období končí mezi třetím a čtvrtým rokem, kdy většina dětí soustavně užívá jedné ruky jako obratnější a aktivnější.

Od výzkumu V.L.Deglina se můžeme dočíst v knihách Z.Drnkové Záhada leváctví a praváctví, ale určitou zmínku máme i v knize F.Synka Záhady levorukosti.

V.L. Deglin přišel s novými objevy týkající se mozkové činnosti. Použil při tom Pavlovovy tři základní funkční typy, které se rozlišují u lidí.

Deglin tvrdil, že u vědců dominuje levá hemisféra, která řídí abstraktní myšlení. Vědci totiž rozpoznávají a analyzují skutečnost, rozčleňují ji do jednotlivostí, a potom ji kus po kuse skládají a pokoušejí se jí vdechnout život. U umělců převládá pravá hemisféra, protože ti zachycují skutečnost v její celistvosti. U poslední třetiny populace pak předpokládá, že jejich hemisféry nejsou výrazně funkčně specializované, takže představují smíšený typ.

To neznamena, že by byly vrozeně omezeny nebo přeurčeny možnosti uplatnění ve školách nebo v zaměstnáních. Jednotlivé typy se rozvíjejí a ustalují v průběhu vlastního praktického života.

Ukazuje se, že k harmonickému a dokonalému životu jsou bezpodmínečně potřebné obě hemisféry. Ty při činnostech spolupracují, vhodně usměrňují nebo i potlačují nadměrnou aktivitu protilehlé polokoule.

Levá hemisféra řídí logické a abstraktní myšlení, pravá zase názorné a citové myšlení. Každá polovina mozku má svou řeč, paměť a také svou náladu. Levá hemisféra ovlivňuje pohotovost k mluvení, k tvoření slov a porozumění slovům. Pravá hemisféra řídí vnímání a pochopení rytmického intonačního spádu a tempa řeči, melodie, přízvuku i hlasového odstínu. Zajišťuje rovněž hudební vlohy. Proto dokonalost řečového projevu by bez pravé polokoule nebyla možná.

Tyto poznatky vychází z výzkumu, který se konal v Leningradě. Pokusným osobám byla elektrickým šokem „uspána“ jednou levá, podruhé pravá polovina mozku. Právě výsledky z tohoto výzkumu shrnul V.L.Deglin.

Když byla v činnosti pouze levá hemisféra, projevovala se zvýšená řečová aktivita. Zároveň pokusné osoby mluvili monotónně, bezbarvě, měli úzkost v hlase a nerozpoznali mužský a ženský hlas. Bylo porušeno vnímání hudby, zhoršená orientace

v prostoru a čase. Naopak se zesílila slovní paměť. Duševní rozpoložení bylo optimističtější.

Jinak to vypadalo u těch samých osob, když byla vyřazena levá hemisféra. Mluvili málo, vyjadřovali se hlavně gesty a mimikou. Intonace a rozlišování hlasových odstínů bylo na vysokém stupni. Paměť byla více konkrétní. Dobře se orientovali v prostoru i čase. Duševní rozpoložení směřovalo k pesimismu a k negativním emocím.

Na základě tohoto výzkumu rozlišil Deglin funkce, již výše zmíněné, každé z hemisfér.

4. Diagnostika

4.1 Jak poznat leváctví

Pokud se chceme zajímat o leváctví podrobněji, vědět jak ho poznáme, kdy můžeme vidět první známky toho, že máme leváka, je dobré přečíst si knihu Výchova leváků v rodině, která nám přinese mnoho cenných informací. Mezi nimi i ty, které jsou níže napsané.

Převaha jedné strany těla se začíná u dítěte projevovat v době, kdy se rozvíjí pohybová obratnost. To samozřejmě souvisí s dozráváním ústředního nervstva, které probíhá u každého dítěte jinak, ale obvykle kolem 2. roku života.

V pátrání po levorukosti nás zajímá vrozený typ laterality. Proto se zaměřujeme na pečlivé pozorování všech projevů už od útlého věku. Věk, ve kterém děti začínají odhalovat svou lateralitu se případ od případu liší. První jasné náznaky máme už od dvanácti měsíců až do pěti let. Průměrný věk je tedy tři roky.

U děvčat se stranová preference projeví mnohem dříve než u chlapců.

Než budeme pozorovat samotné dítě, musíme se podívat do rodiny. Existují totiž celé rody, ve kterých se leváctví po generace a i v postranních liniích dědí. Často se dozvídáme, že rodiče či prarodiče jsou šikovní na obě ruce. To většinou svědčí o přecvičené levorukosti. Objevovaly se případy, kdy rodiče tvrdili, že v rodině není nikdo levoruký a přitom jejich gestikulace napovídala o tom, že i oni byli levorucí, ale byli přecvičení.

Lateralitu sledujeme od útlého věku, a to hlavně motorickou. První etapou je uchopování hračky. Některé děti hračku automaticky vezmou do pravé nebo do levé ruky. Silný levák, když mu hračku dáte na pravou stranu, se stejně raději otočí, aby mohl vzít hračku do levé ruky. Další etapou, kde se projeví vrozená lateralita, je držení lžice. Nápadné, a pro leváka záludné, je podávání ruky. Dlouhou dobu se dítěti musí připomínat, že se podává pravá ruka. Dítě totiž podává levou ruku, protože ta je pro něj vedoucí, je to tak, s kterou dělá všechny činnosti. Tam, kde už se splést nemůžeme vůbec, je uchopování tužky a později pera do ruky. Zde dítě okamžitě bezmyšlenkovitě volí levou ruku. Ve škole se u zápisu jen nahlásí, že dítě je levoruké.

Pokud dítě ve všech těchto činnostech pracovalo levou rukou, můžeme mluvit o silném stupni leváctví.

Výchova leváků v rodině

Rodiče mohou sledovat, jak často jejich dítě používá jednotlivé ruce, věnovat se tomu, jakou rukou dítě pracuje déle. V každém případě by měli vědět, jak s levorukým dítětem zacházet. Není potřeba, aby rodiče svému dítěti věnovali příliš pozornosti. Úplně stačí, když dítě přesvědčí, že být levoruké je něco zcela přirozeného. Levorukému dítěti by měli být rodiče vždy pomocníky a navíc ho ušetřit zbytečného přecvičování na pravou ruku.

Může se stát, že dítě bude ve třídě jako jediný levák. Pak se občas objevuje tendence napodobovat své pravoruké spolužáky, a to hlavně v psaní. V tomto okamžiku je dobré dítěti připomenout, že psaní levou rukou není nic špatné a v žádném případě se za to nemusí stydět. Na druhou stranu u něj nepodporujeme to, že je něčím výjimečné. Kdyby došlo u dítěte k samovolnému přecvičení na pravou ruku, musí se dodržet zásada, že dítě píše i kreslí stejnou rukou. Protože kompromisy stylu psaní pravou rukou, kreslení levou rukou jsou velmi škodlivé. U dítěte se objevuje zmatek, neví, která ruka je vedoucí. Většinou se potom vyskytuje u dětí i více poruch než mají přecvičování.

Existuje důkaz, že děti, které mají jednoho nebo oba rodiče leváky, několikrát svou orientaci změni, než rozvinou důslednou preferenci pro některou ruku. Jsou k tomu dva důvody. Jeden je dán prostředím – tyto děti nejspíš následují nevědomé a nedůsledné vedení lidí kolem sebe, ostatní jsou geny. (Healey, 2002)

Zajímavý výzkum, o kterém napsal F.Synek ve své knize Záhady levorukosti, se konal před necelými 60 lety, kdy Američan D.C.Rife zjistil, že v rodinách, kde byli oba rodiče levorukí, se mezi dětmi objevovala pouze polovina leváků. V rodinách s jedním levorukým rodičem se našlo 17 % leváků. V rodinách, kde ani jeden z rodičů nebyl levák, se vyskytlo přes 6 % leváků. Ukazuje se tu obrovská složitost vztahů.

Všímal si i vedoucího oka. U skupiny dospělých osob bylo 65 až 67 % pravozrakých, u školních dětí objevil pouze 60 % pravookých.

Podle studií známé britské psycholožky Marian Anketové z anglického Coventry v Lancasteru je přibližně 45 procent dětí narozených levákům také levorukých. Pokud je jen matka levoruká, je pravděpodobnost, že i dítě bude levák asi 25 procent. A rodičům, kde je pouze otec levák, se rodí zhruba 20 procent levorukých dětí. (Healey, 2002)

4.2 Typy a stupně laterality

Dědičnost laterality se dlouhou dobu zkoumala. Byly sestavovány různé rodokmeny a to hlavně se zaměřením na leváctví. Po všem průzkumech se došlo k výsledku, že leváctví i praváctví jsou dědičné. Kromě dědičnosti tu hraje svou roli i napodobování, případně přizpůsobení se nebo vyhovění požadavkům společnosti.

Abychom mohli rozlišovat nějaké typy a stupně laterality, je potřeba si vysvětlit mnoho pojmů a skutečností.

M.Sovák : „*Vrozený základ laterality nazýváme genotypem. Genotyp laterality není však jevem trvalým. Podléhá vlivům svého prostředí, vlivům výchovných činitelů. Může se jimi dokonce přetvářet v typ laterality, který je odlišný od typu vrozeného. Výsledný typ laterality se nazývá fenotyp.*“

Pravoruká civilizace má velký vliv na vrozenou lateralitu. To znamená, že genotyp praváctví spíše posiluje, zatímco genotyp leváctví oslabuje.

V naší praxi se můžeme setkat s několika typy laterality.

1. Vyhraněná dominance pravostranná je vzhledem k vlivům okolí výhodnější. Tento jedinec používá pravé ruky i pravého oka.
2. Vyhraněná dominance levostranná je z hlediska vývojového stejně hodnotným typem jako praváctví. Jenže protože žije v pravoruké společnosti mohou být pro něj některé činnosti o něco málo složitější. Tento jedinec užívá levé ruky i oka.
3. U zkřížená lateralita nejde o jednostrannou převahu, ale jde o převahu jedné funkce na jedné straně a jiných funkcí na druhé straně. Jedinec může používat pravou ruku a levé oko nebo levou ruku a pravé oko. Znamená to, že někdo může být pravák na ruku a levák na oko.
4. Nevyhraněná lateralita neboli obourukost – zde jedinec ještě nemá zcela vyhraněnou ruku nebo oko.

K levorukosti může dojít i za jiných skutečností než vrozeně.

Levákem z nutnosti se může stát jedinec, kterému zůstala jen levá ruka, protože o pravou ruku přišel při amputaci nebo má ruku chromou.

Leváctví patologické je zvláštní skupinou. U takových jedinců došlo v útlém věku k poškození nebo úplnému zničení vrozeně vedoucí části mozkové kůry.

Lateralita může být různého stupně. Čím silnější je stupeň laterality, ať praváctví či leváctví, tím hodnotnější je vývojový základ pro rozvoj osobnosti.

Z.Drnková : „ Sarasin vyslovil odvážnou domněnku : poměr levorukých a pravorukých zůstává genotypicky stejný, tedy jedna ku jedné, až do dnešní doby. Pravoruká civilizace ho jenom fenotypicky překrývá. Lidé obouručí a část praváků jsou vlastně genotypičtí leváci přecvičení pod tlakem pravorukého prostředí.“

Názory o poměru genotypického leváctví a praváctví se značně rozcházejí.

Tento názor má dodnes několik málo zastánců. Od šedesátých let minulého století je většina autorů pod vlivem statistických zjištění o nerovnoměrnosti mozkové asymetrie.

Někdy se může stát, že dítě je smíšený typ. Pro jemné motorické dovednosti (psaní tužkou, čištění zubů) používá levé ruky, ale na házení míče použije raději pravé ruky.

4.3 Ambidextrie

O těchto pojmech se dozvíme nejvíce od F.Synka v jeho knize Záhady levorukosti.

Vychází z řeckého slova dexter – pravý a ambi – obojí. O těchto lidech by se dalo říci, že „vládnou“ oběma rukama stejně. F.Synek : *„Většina odborníků se shoduje v tom, že ambidextři jsou vlastně vrození leváci s mimořádnými pohybovými schopnostmi, kteří si v plné míře uhájili vedoucí postavení levé ruky, ale navíc dokázali již v předškolním věku všemu naučit i pravou rukou.“* To, co se naučí pravou rukou, umí stejně dobře i levou rukou. Skutečných ambidextrů je mezi námi jen velmi málo. Existují také lidé, kteří jednou rukou umí jedny činnosti a jiné věci dokážou druhou rukou. Říkáme, že jsou obouručí.

Bustrofedon

Středoškolský učitel Jan Nepokoj se začal mezi dvěma světovými válkami zabývat návrhem na reformu čtení a psaní ve smyslu oboustrannosti.

Považoval za výhodné používání pouze jediné abecedy, a to velké. V této abecedě měla být ponechána všechna symetrická písmena (A, I, O, U, H, M, T, V, X a Y). Všechna ostatní (E, B, C, K) postačilo přetočit o devadesát stupňů, aby z nich byla souměrná písmena. „Malá“ abeceda měly být zmenšené tvary téhož písma. Symetričnost písmen byla bezpodmínečně nutná. Jan Nepokoj chtěl, aby se četlo i psalo v obou směrech.

Tento způsob se označoval jako „bustrofedon“, protože do jisté míry připomínal účelnou orbu na poli s využitím souvratě. U historického bustrofedonu se všechny liché řádky psaly v jednom směru a všechny sudé řádky ve směru opačném. Nepokoj připouštěl, že střídání směru se nemuselo týkat každého řádku, ale mohlo se týkat celých odstavců nebo i stránek.

Tato reforma v žádném případě nezaznamenala pokrok. F.Synek: *„Bustrofedon se objevuje v projevech některých dětí i v současnosti, je však důsledně výchovně potlačován.“*

5. Přecvičování leváků

Knihy Výchova leváků v rodině od M.Sováka nám může ukázat pohled na teorii i praktické ukázky toho, když je dítě přecvičováno a jaké to pro něho nese následky.

M.Sovák : „*Dítě vyrůstá v prostředí pravoruké a pravostranné kultury a civilizace. Na jeho biologická základ dominance působí vliv prostředí. Tohoto vlivu dítě buď prospěšně využívá, nebo se mu brání, nebo se mu přizpůsobuje.*“

Dítě s genotypickou pravorukostí vyrůstá jako pravák v pravorukém prostředí bez obtíží, nemusí se mu nějak zvlášť přizpůsobovat. Výkonnost jeho vedoucí ruky je od malička podporována. Všechny hračky, předměty a později tužky, pastelky dostává do své zdatné a obratné ruky. A postupně se pokouší o své první obrázky. S touto činností přednostně užívané ruky se zároveň rozvíjí řeč. Obratnost ruky a řeč mají mozkový základ ve stejné mozkové polokouli. Řeč se tu může vyvíjet bez jakýchkoliv rušivých zásahů.

Dítě s genotypickou levorukostí má v pravorukém světě dvě možnosti. Buď ho může využít k růstu své osobnosti, nebo se mu přizpůsobit nebo tomuto prostředí podlehnout. O tom, jak to dopadne rozhoduje způsob výchovy. Rodiče mohou své levoruké dítě záměrně a cílevědomě rozvíjet a podporovat, nebo ho nechají bez povšimnutí a nebudou pečovat o jeho levorukost, a nebo se ho budou snažit převést na pravou ruku.

Levák, který je už od útlého věku veden tak, aby se jeho vrozený typ laterality podporoval a rozvíjel, má stejné předpoklady k maximálnímu rozvíjení schopností jako pravák. Tento levák je v neustálém styku s pravorukým prostředím, proto je nucen užívat i pravé ruky. Tím si nenásilně a zcela přirozeně procvičuje i pomocnou ruku, aniž by narušoval vrozenou dominanci. Levoruké dítě v pravoruké společnosti zažívá nejruznější konfliktní situace. A právě v těchto konfliktech pomáhá výchova, které pomůže překonat stres a nervovou zátěž a dítě má možnost se psychicky otužovat.

Levák, který není výchovou podporován, nechán sám sobě, je vystaven srážkám s pravorukým prostředím, aniž by se mu dostávalo výchovné podpory k překonání stresu. Toto se může promítnout v osobnosti dítěte jako povahová úchylnka nebo jako oslabení řečových funkcí, např. málomluvnost, neobratnost ve vyjadřování. To může být

způsobeno tím, že se základní spoje řeči vytváří ve vrozeně dominantní mozkové polokouli, ale zčásti některé z nich přecházejí s aktivitou pravé ruky i na polokouli druhou.

U leváka přecvičovaného záleželo na stupni jeho leváctví, kdy se s přecvičováním levorukosti začalo a jakým způsobem se to provádělo. Ač dítě po hračkách, předmětech a tužkách sahalo pudově levou rukou, tedy tou obratnější, bylo mu to zakazováno. Matka dítěti překládala věci k pravé ruce. Používala nejrůznější triky, aby dítěti zabránila použít levé ruky. Přecvičovaný levák si musel zvykat na pravou ruku. Ta byla vrozeně neobratná, proto i její výkony byly málo obratné. Pozornost těchto dětí byla rozpolcena, jednak musely sledovat výkon pravé ruky a jednak si hlídaly levou ruku, aby jim nezasahovala do práce. Občas se stávalo, že se ruce nedohodly a výkony se nedařily. Dítě zažívalo mnoho nezdarů. Ty nebyly dobrým povzbuzením pro další činnosti. Dítě často začalo odkládat hračky, pastelky, ztrácelo zájem o malování a smutně se stáhlo mimo své oblíbené práce. Těžce neslo svou neobratnost. Mohl se u něj objevit i nenávistný postoj ke všem činnostem, které u něj vyvolávaly nepříjemné pocity. Dítě bývalo potlačováno ve své levorukosti v období, kdy se rozvíjí řeč. Řečové spoje v mozku se vytváří na té polokouli, v které se ovládá činnost více užívané ruky. Při potlačování leváctví se vynucuje větší činnost ruky pravé. Mozková ústředí se pak vytvářejí na polokouli levé, která je u leváka jen pomocná. Výkon řeči byl málo hodnotný. S potlačováním rozvoje základů řeči se potlačuje i všechno ostatní, co je na řeč vázáno, např. schopnost abstraktního myšlení, ale i rozvoj mravních hodnot. Nemůžeme tvrdit, že všichni přecvičovaní leváci jsou opožděni ve vývoji řeči nebo trpí koktavostí. Tyto děti měly slabší stupeň leváctví.

Potlačováním vrozeně vedoucí ruky bylo často doprovázeno ztrátou jistoty nebo i úzkostnými stavy. Děti se většinou bránily tomuto násilnému a nešetrnému potlačování. Bránily se podle svých možností. Děti silného typu jsou vzdorovité až útočné či nenávislné, často vyjadřují svůj odpor k práci křikem nebo vztekáním. Děti od přírody slabého typu podléhají nátlaku a vyrůstají v slabochy zatížené pocitem křivdy a vlastní méněcennosti. Tyto děti bývají nadměrně netečné, plačtivé, často trucují, jsou uzavřené. Mnoho dětí se stává na nějaký čas citově nevladatelnými.

Pozorování ukázala, že se změnou vedoucí ruky, se obvykle změnila vedoucí noha, takže pak už stačilo málo k změně vedoucího ucha a oka. V souvislosti s těmito změnami se objevovaly poruchy směrovosti a prostorové orientace.

Nesnáze se objevovaly a rozšiřovaly ve chvíli, kdy byla vrozeně vedoucí levá ruka omezena ve své touze po pohybu.

Stávalo se, že precvičovaný levák se, ve chvíli kdy nebyl pod dozorem, projevil po svém.

Každé dítě má určitý genetický základ, který se během vývoje dítěte setkává s vnějšími podněty. Nervový systém a mozek člověka mají značnou tvárnost a ohebnost. Což se nejvíce objevuje v raném věku, s přibývajícím věkem těchto vlastností ubývá. Což bylo vidět na případě, kdy po nutném operativním odnětí celé jedné hemisféry v nejranějším věku dítěte převzala zbylá polovina mozku řídící funkce, které by za normálních okolností měla odstraněná polovina mozku, včetně řečových funkcí. V osmi až deseti letech věku dítěte převod řečových funkcí z odňaté hemisféry nenastane.

Děti, které jsou vrozeně obouruké používají živelně jednou té, a příště zase druhé ruky. Má – li dítě více podnětů z pravé strany, procvičuje zcela nenásilně pravou ruku. U obourukých dětí se vytvářejí korové základny pro řeč na obou mozkových polokoulích, přirozeně více na levé, té, která odpovídá pravé ruce a podléhá vlivům pravorukého prostředí.

Levoruké dítě v útlém věku podléhalo precvičování poměrně snadno. Někteří vychovatelé byli hrdí na to, jak lehce se jim povedlo z dítěte udělat praváka. Jenže k pozdějším následkům už se nehlásili. Tito pedagogičtí pracovníci si neuvědomovali nebo nevěřili tomu, že by precvičování mohlo mít negativní následky na dítě. Spíše viděli, že levorukost by dětem mohla škodit v pravorukém světě.

V předškolním věku už se dítě umí bránit proti potlačování osobnosti, zvláště pokud jde o silný stupeň levorukosti. Precvičování bylo doprovázeno i bouřlivými příznaky. Když se včas s precvičováním přestalo, příznaky vymizely a další vývoj dítěte proběhl nerušeně.

Levák školního věku snášel precvičování obvykle těžce. Způsoboval to hrubý zásah do souhry obou hemisfér a do činnosti dominantní polokoule. Následky bývaly pro dítě obvykle celoživotní.

Dospělý levák se pravorukému prostředí přizpůsobuje velmi dobře. V tomto období už nedochází k poškozování osobnosti. Dominantní polokoule už má své funkce stabilizované, zejména funkce řečové. Dospělé osoby často sdělují své subjektivní pocity, které se u nich objevují ve chvíli, kdy pracují přecvičenou rukou. Vypráví o tom, že když krájí pravou rukou, mají strach, že se říznou, a že levou rukou jim to přijde bezpečnější. Někdy mají pocit, že jedním uchem slyší lépe než druhým.

Následky přecvičovaného leváctví.

Dost nápadnou reakcí býval motorický neklid. Často se jevil zvýšenou aktivitou opomíjené levé ruky nebo se objevoval celkový neklid. Když se na dítě tvrdě naléhalo, aby si tužku, pero vzalo do pravé ruky, mohl se neklid stupňovat. Potom se často v žákovských knížkách objevovalo, že dítě zlobí, nevydrží sedět apod.

Už v začátcích přecvičování se dostavily změny v chování. Některé děti se jevily plačtivé, jiné zase agresivní až mstivé. Mezi jejich protestní reakce patřila tvrdohlavost, neposlušnost, sklon k lhaní a podvádění.

U více než jedné třetiny se objevovaly neurozy, zvláště úzkost a negativismus.

Často se také hovořilo o nočním pomočování. Byla to neuvědomělá protestní reakce proti potlačování levorukosti.

Zřídka se vyskytovaly u dětí různé záškuby, nejčastěji v obličeji.

Někdy u dětí docházelo ke krátkodobým stavům duševní nepřítomnosti. Žák četl a najednou nepoznával písmenka, krátce nato se vzpamatoval a klidně pracoval dál.

Bohužel se u dětí objevoval i odpor ke škole. Děti odmítaly chodit do školy, velmi často ztrácely pomůcky, obzvlášť pera. Někdy se vytvářel i nepřátelský postoj žáka k učiteli. S tím společně bylo i zhoršování prospěchu, ztráta zájmu o učení. Náhlý zlom byl ve třetím ročníku, kdy psaní nebylo samostatným předmětem, ale stalo se prostředkem výuky. Písmo bylo neúhledné až nečitelné, s velkým množstvím chyb.

Přecvičování mohlo vést i k dysfunkcím, které dlouho zůstávaly nepostřehnuté a projevíly se mnohem později. V tu dobu už byly těžko odstranitelné.

Vývoj řeči se mohl podstatně opožďovat. Takové děti začaly mluvit značně později. Některé dokonce dlouho nesprávně vyslovovaly. Velmi častým jevem, o kterém se často mluvilo a stále mluví, je koktavost.

Ze začátku se mohly objevit poruchy psaní a čtení. Písmenka psaly obráceně nebo ležatě, nebo vzhůru nohama. Některé děti psaly zrcadlově. U čtení přehazovaly slabiky nebo četly písmenka v obráceném směru.

S potlačováním levé ruky se mluvilo i o povahových změnách. U některých dětí se projevovaly negativní povahové rysy.

Velmi dobře viditelným následkem byla neobratnost až pohybová zmatenost. Vypadalo to jako by dítě mělo obě ruce levé. Nevědělo si rady ani s levou, natož s pravou rukou. S tím souvisel i vztah k práci, děti k ní přistupovaly s odporem.

To vše vedlo k obrannému reflexu těchto dětí. Slabší děti se staly uzavřenými, bojácnými. Děti silného typu bojovaly, mohly se stát až mstivými, bezohlednými. Často se objevoval sklon k podvádění. Děti pracovaly pravou rukou pouze, když na ně někdo dohlížel. Bez dozoru tužku okamžitě daly do své vedoucí levé ruky.

Následky přecvičování nebyly u všem dětí stejné. U některých byly patrné bouřlivé a nápadné příznaky, u dalších byly skoro nepatrné. To neznamená, že by pro děti byly bez následků.

Pokud se u dítěte objevilo neobvyklé pomočování, šilhavost nebo projevy nervozity, kdy dítě přestalo mluvit nebo se jeho řeč nerozvíjela, tak jak měla, měli se rodiče zamyslet nad tím, jestli někde neudělali chybu.

Zjištěné poruchy nepramení z přecvičování, ale z násilných postupů při přecvičování.

Mnoho rodičů i vychovatelů si neuvědomovali, že převýchova vrozené pohybové asymetrie je nejen nebezpečná, ale současně i naprosto zbytečná, vynaložené úsilí nepřineslo lepší výsledky. Mnoho odborníků bylo přesvědčeno, že leváci bývali chápavější, ale jen pokud si v úplné míře uhájili svou levorukost, a ještě navíc si osvojovali i určitou míru dovednosti pravoruké.

Nutí-li dospělý dítě pracovat druhou rukou, pak mu brání v přirozeném vývoji. Poškozuje ho, protože mu vnucuje podmínky, které pro něj nejsou vhodné. Ať si někdy zkusí pravák dát lžici do levé ruky a najíst se. Uvidí sám, co je to za problém. (Healey, 2002)

Někteří dospělí lidé, kteří byli přecvičováni, popisují následky, které si do svého života odnesli. Velmi často se objevoval nečitelný rukopis, vysoká chybovost, špatný orientační smysl, obtíže při rozlišování pravé a levé strany a dokonce někteří trpí migrénami.

Ukázalo se, že pravoruká výchova nebyla zcela jednotná, protože za praváky se považovali i ti vrozeně levoručí, kteří byli vcelku lehce a úspěšně přecvičeni, ale u některých činností si přece jen zachovali svou přirozenou strannost.

Už V. Příhoda v roce 1936 věnoval levorukosti značnou pozornost a došel k názoru, že násilné donucování k pravorukosti pokládá za nebezpečné. Zvláště upozorňoval na poruchy psaní a čtení u přecvičovaných leváků.

F. Berghuber v roce 1958 vychází z předpokladu, že psaní je výlučně privilegium pravé ruky. Levák se tedy musí naučit psát pravou rukou. Je ovšem proti násilnému přecvičování. Mluví o tom, že učitel si má všimnout do jaké míry je leváctví v žákovi zakotveno a jak zasahuje do nejnítěnější duševních oblastí. Leváka by tedy nechal psát pravou a ostatní činnosti by ho nechal dělat levou rukou.

U nás neurolog J. Vinař ml. v roce 1949 popsal řadu chorobných příznaků, které plynou z potlačované nebo překřížené dominance určitých korových oblastí.

Už v 60. letech 20. století se v anglosaských zemích vyrovnali s přítomností leváků. Nikdo z učitelů se nad tím nepozastavoval, nechávali děti psát levou rukou.

Ve Francii stále vyžadovali při psaní pravou ruku.

U nás záleželo na elementaristovi, který levoruké dítě dostal do třídy. Byli tu ti, kteří bezkompromisně přecvičovali a ti, kteří když viděli, že dítě trpí, nechali ho psát vedoucí levou rukou.

Pokud se ve třídě objevil žák, který byl genotypický levák takového stupně, že jasně zůstával vyjádřeným genotypem, bylo jakékoliv přecvičování zbytečné. Děti se i přes vynucenou pravou ruku vracely ke své vedoucí levé ruce.

Pokud šlo o vrozené leváctví středního typu, pak stačil pouhý vliv pravorukého prostředí k tomu, aby dítě dělalo některé činnosti pravou rukou.

Rození leváci slabého stupně bez velkých obtíží podléhali a dali se lehce převést na pravou ruku.

Zásluhou prof.Sováka je od šedesátých let v platnosti vyhláška ministerstva školství, která nedoporučuje ve školách přecvičovat leváky.

V roce 1967 se v Londýně konala hostina, na které byla založena společnost The Lefthanders Association – Sdružení levorukých. Zakladatel tohoto hnutí, britský spisovatel Michael Barsley. (Synek, 1991)

13.srpen je věnován jako Mezinárodní den leváků.

6. Vyšetření laterality

Pokud jde o vyšetřování laterality, musíme si v první řadě připomenout knihu od Miloše Sováka Výchovné problémy leváctví, kde najdeme mnoho cenných informací.

Vyšetření dítěte by mělo probíhat nenápadně, tak aby dítě nemělo tušení o tom, že se něco vyšetřuje. Nevyšetřuje se vše najednou, ale různé zkoušky se konají za různých okolností a opakovaně. Motivací pro ně může být hra, závod nebo cokoli jiného při čem bude dítě soustředěné na cíl výkonu a ne na způsob. U starších žáků můžeme použít slovní instrukce.

Znat, kterou rukou dítě píše, případně jak zvládnout psaní levou rukou, je důležité hlavně v souvislosti se vstupem do školy.

Laterality dětí posuzují často ze subjektivních hledisek nejprve rodiče. Učitelky v mateřských školách a učitelé na základních škol mohou zvládnout objektivní diagnostiku za předpokladu dodržení následujících pokynů. (Křišťanová, 1995)

Dále Ladislava Křišťanová ve své knize Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou píše o diagnostických metodách, zásadách při diagnostikování, což si přečteme níže.

Vzájemně se mezi sebou konfrontují tři diagnostické metody – anamnéza, pozorování a objektivní zkoušky.

Anamnéza rodová – laterality není přímo dědičná, ale v rodech levorukých je větší výskyt levorukých dětí než v pravoruké rodině.

Anamnéza osobní – patří sem údaje, které dostaneme od rodičů o preferenci levé či pravé ruky jejich dětí při spontánní činnosti.

Pozorování – tuto metodu využívají především rodiče a učitelé/učitelky mateřských škol. Sledují, kterou rukou dítě pracuje v různých činnostech a která ruka se jeví aktivněji.

Pozorování spontánních a bezděčných úkonů – dumání palce, uchopování a držení předmětu, sahání po předmětech, atd.

Pozorování jednoduchých naučených činností – házení míčkem, držení zubního kartáčku, použití tužky, pastelky, navlékání korálků, stavění z kostek, atd.

Pozorování náročných a složitých činností – zalévání květin, stříhání nůžkami, krájení nožem, obkreslování, vymalovávání, atd.

Objektivní zkouška laterality by měla respektovat určité zásady.

Zásady při diagnostikování

1. Musíme dokonale znát všechny konkrétní úkoly
2. Dítěti nesdělujeme důvod vyšetření.
3. Dítě vhodně motivujeme, musí se soustředit na cíl úkolu.
4. Vyšetřujeme dítě v klidném prostředí, bez přítomnosti jiných osob, zejména matky a jiných rodinných příslušníků.
5. Dítě sedí nebo stojí vždy přímo proti tomu, kdo vyšetřuje.
6. Musíme mít předem připravené všechny pomůcky.
7. Před dítě předkládáme různé předměty tak, aby pravá i levá ruka měla stejnou příležitost k uchopení či manipulaci s nimi.
8. Po skončení, nebo nenápadně v průběhu vyšetření provedeme pečlivé záznamy do předem připravených záznamových archů.
9. Dbáme na přísnou objektivitu zkouškových situací.
10. Vyvarujeme se rychlých a ukvapených závěrů.

Orientační zkoušky laterality se dříve dělaly podle M.Sováka.

- a) Zkouška na vedoucí ruku : Sepnutí rukou, aby se prsty vzájemně zaklesly. Nahoře by měl být palec vedoucí ruky. Tento test, ale nelze považovat za spolehlivý.
- b) Zkouška navlékání : Navlékala se silnější nit' velkým ouškem jehly. Důležité nebylo, v které ruce dítě nit' a jehlu drží. Důležité bylo, která ruka vede pohyb. Ta byla vedoucí rukou.
- c) Stavění z kostek : Výborná zkouška pro malé děti. Před dítě se rozložily kostky a mělo za úkol postavit co nejvyšší věž. Sledovalo se, kterou ruku použije ve chvíli, kdy bude dávat poslední kostky a bude se muset soustředit na to, aby mu věž nespadla.
- d) Kreslení obrázku, u větších zkouška písma : Menší děti kreslí kolečko, větší pak domeček. Všimáme si nejen energičnosti tahů, velikosti, pevnosti, ale hlavně drobných detailů. U písma chceme po dětech, aby se podepsaly levou i pravou rukou. Prof.Černáček později zavádí zkoušku, kdy dítě jednou rukou kreslí kolečko a zároveň druhou rukou kreslí čtverec. Vedoucí ruka vždy strhne pomocnou ruku na svůj tvar.
- e) Zkouška vedoucí nohy : Dítě má za úkol kopnout do míče při zemi a proti zdi. Vedoucí noha je ta, co kopá. Další obdobou je posunování předmětu, kdy dítě má před sebou předsunovat drobný předmět podle čáry nakreslené na podlaze. Dále může udupávat ohníček, nasedat na tříkolku či kolo.
- f) Zkouška vedoucího oka : Dítě pozorně sleduje kaleidoskop, který pro přesné určení vedoucího oka, má stát na stojanu.
- g) Zkouška na vedoucí ucho : Dítěti se ukáže tikající strojek. Ten se pak schová mezi ostatní předměty na stole. Předměty se zakryjí. Dítě je požádáno, aby po sluchu poznalo, kde je tikající strojek.

Každou zkoušku konáme čtyřikrát. Je výhodné, když je možné konat zkoušku nikoliv najednou, nýbrž v různých dnech a různých kombinacích. Do záznamu zanášíme čárkou převahu pravého nebo levého orgánu. Pro zjevnou převahu jedné strany svědčí, jsou-li všechny čtyři zkoušky stejnostranné. (Sovák, 1960) Vyšetření musí být připravené, tak aby dítě nemělo tušení, co a proč se vyšetřuje.

Pokud to je možné, doplníme stav leváků doma. U školních dětí se doplní prospěch ve čtení, psaní a kreslení.

Zkouška lateralit (pro horní končetinu) podle Z. Matějčka, Z. Žlaba

1. Korálky do lahvičky – krabička s 10 korálky stojí před lahvičkou na stole. Dítě sedí u stolu, tak aby mělo obě věci ve stejné vzdálenosti od pravé, tak i levé ruky. Dítě je vyzváno, aby dalo rychle, ale opatrně korálky do lahvičky. Musí dávat jeden za druhým.
2. Zasouvání kolíčků – před dítě položíme prkénko a před prkénko přibližně do středu dáme víčko krabičky, v něm máme 5 kolíčků. Dítě má za úkol zasunout rychle kolíčky do otvorů v prkénku. Za dominantní ruku považujeme tu, která zasouvá kolíčky do desky.
3. Klíč do zámku – Dítě má na stolku zámek a v něm zasunutý klíč. Dítě má klíč vyndat, pak ho do zámku znovu strčit a zkusit zamknout. Dominantní ruka je ta, která klíč vkládá a otáčí jím.
4. Míček do krabičky – Dítě má za úkol odstoupit od stolu dva kroky a pokusit se hodit míček do krabičky, položené na stole. Dítě by mělo házet jemně, opatrně a přesně. (Jen málokdy se to podaří.) Dominantní ruka hází.
5. Jakou máš sílu – Na stůl dáme krabičku s nasazeným víčkem. Dítě má krabičku vzít jednou rukou a stisknout ji, co největší silou, aby ji rozmáčklo. (Krabička musí být pevná, aby ji dítě nerozmáčklo.) Dítě si ruku musí zvolit spontánně. Dominantní je ruka, která krabičku tiskne.
6. Stlač mi ruce k zemi – U dítěte zkusíme ještě jinak sílu. Dítě si stoupne proti nám. Spojíme ruce a natáhneme před dítě. Ono má za úkol, stlačit naše ruce k zemi, ale smí použít pouze jedné ruky. Dominantní je paže v aktivitě.
7. Sáhni si na ucho, na nos, atd. – Vyzveme dítě, aby dávalo pozor, aby se náhodou nespletlo. Řekneme mu, aby nám ukázalo, jak se škrábe na ucho. Pak ať se poškrábe na nose. Pak si může sáhnout na bradu a koleno. Mezi jednotlivými pokyny počkáme, až dítě spustí paži, pak teprve zadáváme další pokyn. Za dominantní ruku považuje tu, která byla v aktivitě při všech čtyřech pokusech.
8. Jak nejvýš dosáhneš – Dítě postavíme, co nejtěsněji, čelem ke zdi. Chceme, aby se snažilo dosáhnout, jak nejvýš dokáže. Nepřipomínáme, že má dělat jen jednou paží. Dominantní je paže, která se natahovala do výšky.
9. Tleskání – Vyzveme dítě, aby nám ukázalo, jak umí tleskat. Dítě zpravidla tleská jednou rukou do druhé, tj. tak, že jedna funguje jako podložka a druhá je aktivní. Ta je pokládána za dominantní.
10. Jehla a nit – Dítě navléká nit do jehly. Dominantní ruka je ta, které dělá pohyb.

Výsledky z jednotlivých úkonů se zapisují do záznamového listu. V něm jsou vypsané činnosti a kolonky, kde se označuje práce levou rukou, pravou rukou nebo střídavě levou a pravou rukou.

Kvociet pravorukosti (DQ) vypočítáme podle vzorce : sečteme pouze pravostranné reakce a polovinu úkonů, které byly provedeny oběma rukama a vydělíme počtem všech úkolů. Na konec ještě vynásobíme stem.

Vzorec vyjadřuje počet pravostranných reakcí v procentech.

Stupňová vlastnost lateralit je vyjádřena v následujícím rozložení :

P vyhraněné, výrazné praváctví	DQ = 100 – 90
P- méně vyhraněné praváctví	DQ = 89 – 75
A nevyhraněná lateralita	DQ = 74 – 50
L- méně vyhraněné leváctví	DQ = 49 – 25
L vyhraněné leváctví	DQ = 24 - 0

Doplňující zkouškou je zjišťování lateralit očí.

1. Manoptoskop – Dítě si vezme kornout, který mu podáme a dá si jej na obličej širším otvorem. Chceme, aby se na nás podívalo oběma očima přímo na nos. Dobré je mít obrázek, který si přiložíme před obličej do výše nosu. Dítě má za úkol říci, co vidí. Pokus opakujeme třikrát, a to tak, že vždy změním místo, aby se na nás dítě muselo podívat znovu. Dominantní je to oko, které se na nás dívá. Může se totiž dívat jen jedním okem, druhé hledí do papíru.

Tato zkouška je zaměřena na binokulární vidění.

2. Kukátko – Na stole leží kukátko a my vyzveme dítě, aby si jej vzalo a podívalo se na obrázek, který tam je. Dítě přiloží kukátko k jednomu oku, to je to dominantní.

Tato zkouška je zaměřena na monokulární vidění.

O těchto zkouškách a jejich vyhodnocování se můžeme dočíst v knize L.Křišťanové Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou.

Návrh zkoušky laterality podle Z. Drnkové

1. Unimanuální preference (lat. Uni = jedno-, stejno-) – to jsou činnosti, které bude dítě vykonávat jednou pro něho výhodnější rukou. Patří sem – korálky do lahvičky, zasouvání kolíčků a hod míčkem na cíl – 3 pokusy
2. Bimanuální (lat.bi = dvojí) – to jsou činnosti, které dělá dítě oběma rukama. Jedna bývá aktivnější než druhá. Patří sem – navlékání korálků, stavění z kostek, tleskání.
3. Manuální rozdílnost – to jsou stejné činnosti, v nichž se výkon jedné ruky porovnává s výkonem druhé ruky. Patří sem – nakreslit domeček levou i pravou rukou, tečkovací test pravou i levou rukou a rozdávání obrázkových karet levou i pravou rukou.

Autorka dále navrhuje tzv.krátké orientační vyšetření laterality při zápisu do 1.třídy. Mezi tyto činnosti by patřilo – hod míčkem na cíl (3x), stavění věže z kostek, nakreslit domeček levou a pravou rukou.(Křišťanová, 1995)

Objektivními zkouškami, ve věku dítěte kolem 5- 7 let, zjišťujeme fenotyp, neboli současný výsledný stav laterality dítěte.(Křišťanová, 1995) Zde se i zachycovaly, a dnes možná ještě zachycují, případy přecvičovaných leváků.

Porovnáním získaných výsledků z anamnestických dat, současného pozorování a zkoušky laterality lze usuzovat na genotyp laterality.

Sama Z.Drnková ve spolupráci s R.Syllabovou se zabývá možnostmi testování dětí a to v knize Záhada leváctví a praváctví.

Pokud chceme své dítě ukázat odborníkovi, musíme navštívit pedagogicko-psychologickou poradnu. Můžeme si pro ni připravit rodovou anamnézu. Víme, že lateralita se nedědí přímo a že levoruké dítě se může vyskytnout v rodech, kde se předkové považují za praváky. Naopak se může stát, že oba rodiče jsou leváci a jejich dítě píše pravou rukou. V některých rodech se vyskytuje leváctví jen velmi málo, někde zase nápadně často.Výskyt leváctví směrem ke starším generacím ubývá. Souvisí to s tím, že dříve bylo leváctví potlačováno a méně registrováno.

Vždy bylo potřeba nejdříve rodiče přesvědčit, že leváctví není nic špatného. Teprve potom se vyšetřovatelé mohli dozvědět pravdu o výskytu leváctví v rodině.

U malých dětí : Pozorování lateralit dítěte si zaznamenáváme tak, že vždy na konci určitého období sledujeme u dítěte desetkrát určitou činnost. Použití pravé ruky označujeme P, levé L, střídavě obě A. Můžeme pozorovat, kolikrát si dalo dítě do úst jaký palec, u větších volíme činnosti odpovídající jejich věku, např. držení sušenky, lezení na gauč, držení kartáčku na zuby, otevírání dveří, nasedání na tříkolku.

Nejdůležitější je, aby zkoušky na lateralitu byly spolehlivé. Dříve se soudilo, že stačí jedna zkouška, když je dobře zvolena. Dnes víme, že by zkouška měla obsahovat několik činností. Sovák doporučuje čtyři až šest. Z. Matějček a Z.Žlab doporučují 10 – 12 zkoušek.

Zkoušky by měly obsahovat hrubé i jemné pohybové činnosti, které vyžadují přesnou koordinaci pohybů obou rukou, činnosti vyžadující sílu, úkony předpokládající účast jen jedné nebo obou končetin. Soubor by měl být sestaven tak, aby byl použitelný pro děti i dospělé.

Stier, Ludwig, Sovák a jiní autoři upozorňovali, že zkouškami lateralit zjistíme buď

1. bezděčné úkony (uchopování a dávání předmětů, tleskání, gestikulace)
2. volní jednoduché naučené činnosti (házení kamenem, míčkem, držení lžice, čištění zubů)
3. volní složité až nebezpečné úkony vyžadující opatrnost (zatloukání hřebíku, krájení nožem, sekání dříví)

Závažnou otázkou, na kterou upozornili Z. Matějček, Z.Žlab, je otázka jednotného způsobu vyšetřování lateralit a jednotného vyjadřování výsledků tak, aby výsledky každého vyšetření byly přenosné, srovnatelné, kdekoli, kdykoli ověřitelné. Zatím jsou nejvíce rozšířeny Harrisovy Testy laterální dominance, které jsou dobré pro vyšetření školních dětí, protože je k nim potřeba umět psát.

U nás navrhli Z. Matějček a Z.Žlab v roce 1972 standardizovaný soubor zkoušek lateralit. Výsledky vyšetření vyjadřovali pomocí kvocientu pravorukosti a pěti značkami. Tento postup určování stupně lateralit sklidil kritiku. Namítalo se, že konstrukce kvocientu lateralit nebo jejího indexu je pochybná, protože shrnuje výsledky na různé integrační úrovni. Pokládalo se za správnější zachytit stupeň a rozsah funkční nesouměrnosti párových orgánů ve formě profilu. Problém nebyl v první řadě

ve vzorci nebo v rozsahu stupnice, ale v tom, aby stupnice byla dobře validizována a pojmově adekvátní.

H.Brumlová sestavila baterii zkoušek, určenou pro děti od šesti do deseti let. Baterie obsahovala 21 zkoušek na přednostní ruku. Přitom použila souborů A.J.Harrise a Z.Matějčka – Z.Žlaba, a dále 5 zkoušek na měření rozdílu při stejných výkonech obou rukou od různých autorů.

Pro úplnost můžeme zmínit další metody zjišťování laterality - sebeklasifikaci a dotazníkovou metodu. Užívají se v oblasti psychologie práce a u dospělých osob.

Stupně dominance jsou obecně určovány odhadem preferencí nebo vyspělostí v předem určené sestavě dovedností. Bohužel, různé studie využívají různá měřítka. A nemáme-li stejný postup, prakticky nemůžeme dojít k přesným číslům. (Healey, 2002)

7. Rozvoj psaní u leváka

7.1 Levák ve škole

Aby se předešlo negativním vlivům a vnějším nešetrným zásahům do přirozeného vývoje laterality dítěte, měla být zavedena zkouška laterality, která by byla součástí celkové zkoušky školní zralosti všech dětí u nás.

Miloš Sovák se, jako odborník na leváctví, také věnoval problematice vstupu dítěte do školy a jeho práci v ní. Ve své knize *Výchova leváků v rodině* dal rodičům mnoho cenných rad, které jsou shrnuté v následujících řádcích.

Při zápisu do 1. třídy by měli rodiče nahlásit, že jejich dítě je levoruké. Předejde se tak nepříjemným situacím či konfliktům. Dnes učitelé bez problémů tuto informaci přijímají a s dětmi pracují podle jejich přirozenosti.

Dříve se objevovali rodiče, kteří ve škole oznámili, že se snaží dítě přecvičovat. Učitelé, kteří už věděli, že to pro dítě není dobře, se pak dostávali do konfliktu s rodiči a zájmy dítěte. S těmito případy se v dnešní době už učitelé nesetkávají.

Levák v první třídě by měl pocítit plnou podporu učitele. Učitel levorukému dítěti věnuje tolik pozornosti, kolik děti potřebuje. Doporučuje se učitelům, aby k levákům uplatňovali individuální přístup. Jediné na co učitel musí dohlédnout, aby levák seděl v lavici na levé straně, aby při pozdějším procvičování ruky a psaní nepřekážel svému sousedovi, nedrkal do něj rukou. Další možností je posadit vedle sebe dva leváky, pak je problém vyřešen rychle a snadno. Pokud levák dobře sedí, zkontrolujeme, jestli také dobře vidí na tabuli, aniž by se musel vyklánět.

V případě, že má učitel pochybnosti, zda je dítě levák nebo pravák, musí být udělány testy laterality. Učitel sám může provést orientační zkoušku laterality. V případě nevyhraněnosti laterality by učitel měl sledovat chování žáka při jednotlivých zkouškách laterality nebo při běžné manipulaci s předměty a na základě toho doporučit ruku, která bude mít při psaní méně písáckých obtíží. Dobré je spolupracovat i s odborníky.

Zvlášť leváci potřebují připravit písíci ruku pro psaní formou různých uvolňovacích cviků. V přípravném období se učitel musí důkladně zabývat rozvojem jemné motoriky a grafomotoriky levé ruky.

Vždy platilo a stále platí, že nepřecvičovaný levák zůstává ve vyšších ročnících levákem. Jiná situace je v případě, že si levák sám zkouší psát pravou rukou. Z těchto

děti pak vznikají obouručí lidé, kteří píší zrovna tou rukou, kterou chtějí, případně je během psaní střídají.

V knize Výchova leváků v rodině se Sovák věnuje detailně správné výuce při psaní leváků. Říká, že důležité je také v době před zahájením školní docházky s jistotou určit, která ruka je dominantní a kterou tedy dítě začne nácvik psaní. Užitečné je znát i dominantní oko, které se v procesu psaní výrazně svou funkcí podílí.

Metodika psaní levou rukou

V počátku psaní levou rukou je důležitá spolupráce rodiny. Neméně důležitý je předchozí způsob užívání psacího či kreslicího náčiní, které si dítě osvojilo v předškolním věku.

Dříve nebyli učitelé – elementaristi připraveni, teoreticky ani prakticky, na výuku levorukého psaní. Proto více učitelé vyžadovali spolupráci s rodinou, která byla v této věci více informována. Výuka leváků byla spojena s některými specifickými problémy. Byl rozdíl v metodickém postupu u leváka nepřecvičovaného nebo u leváka, který si vybral k psaní pravou ruku.

Jednou se přemýšlelo nad zřízením speciálních tříd, kam by chodily pouze levoruké děti a vyučovali by je zde levoručí učitelé. Záhy to bylo vyřazeno jako nevhodné. Často se namítalo, že písmo leváka se nemůže vyrovnat kvalitou ani rychlostí písmu praváka. Dokonce se říkalo, že levák sedí u psaní zkřivený, jeho písmo nemá správný sklon a bývá rozmazané. Jenže tyto námitky jsou bezpředmětné, když se používá správný metodický postup.

Základní metodické pokyny podle M.Sováka

1. Dítě musí sedět tak, aby mělo obě předloktí symetricky opřené o desku.
2. Levák má papír položen vlevo od střední čáry, se sklonem pravého rohu dolů, aby mohl očima sledovat psané písmo po ruce, nikoliv shora přes ruku. Není to pravidlem. Platí, že se dítěti ponechává volnost sklonu, jak mu nejlépe vyhovuje.
3. Psací náčiní drží levák zrcadlově jako pravák v pravé ruce. Tužku nebo pero přidržuje neohnutým ukazováčkem. Ruka se spíše stáčí hřbetem vzhůru, zápěstní kloub je uvolněn. Prsty píšící ruky zůstávají pod linkou řádky.
4. Při psaní by žák měl stále vidět celý text napsaný na řádce.
5. Směr písma jde odleva doprava. Levoručí žáci většinou nedodržují sklon písma a s oblibou píší stojatě.
6. Důležitá jsou průpravná cvičení pro uvolnění ruky, někdy i celého těla.
7. Levák by měl vědět, že písmo levé ruky je stejně přirozené jako od pravé ruky.
8. To se týká i postoje učitele. Levoruké psaní přijímá jako samozřejmou věc. Snížená známka v žádném případě nesmí být trestem za levoruké psaní.
9. Spolupráce s rodinou je jasná věc. Jde o to, aby se dítěti dostala psychická podpora.

Stejné metodické pokyny platí i pro levoruké kreslení.

Metodika psaní levou rukou podle L.Křišťanové

1. Rodičům podat základní informace o metodice psaní levou rukou – ihned na začátku školního roku.
2. Dodržovat individuální přístup k žákům.
3. Vhodně žáky motivovat, povzbudit, dodat jim jistotu.
4. Přiměřeně hodnotit psaní. Negativně by neměl být hodnocen žák za počáteční neúspěchy při psaní levou rukou.
5. Do sešitu předepisovat písmena z obou stran, tzn.i na konci řádku, využívat pomocné liniatury.
6. Předepisovat písmena s kolmým sklonem.
7. Doporučit rodičům zakoupit mikrotužky 0,9 nebo 0,7. Psací náčiní s nízkým hrotem.
8. Správně žáky v lavicích rozsadit. Buď sedí dva leváci vedle sebe, nebo levák vlevo od praváka.
9. Umožnit odkládání potřebných pomůcek na levou stranu.
10. Osvětlení zleva – a mírně zpředu.
11. Zařazovat přestávky, uvolňovací cviky.
12. Dodržovat optimální dobu psaní.
13. Vyčlenit žákům píšící levou rukou část tabule, na níž mohou o přestávce kreslit, psát.

Nesprávné psací návyky se potom týkají nesprávného držení těla i psacího náčiní. Včas se musí tomuto u dětí předejít.

Pokud byste u levorukého dítěte shledali při nácviku psaní obtíže, nebo by dítě mělo problémy se psáním ve škole, najděte si čas a dojděte s ním do pedagogicko-psychologické poradny. Platí zde stejné pravidlo jako ve výchově. Čím více času, pozornosti a trpělivosti věnujeme hned od začátku správnému nácviku psaní a kreslení u levorukého dítěte, tím dříve a kvalitnější budou jeho úspěchy.

Nejkritičtější období ve vývoji laterality jedince je mezi pátým a sedmým rokem. Do poměrů laterality zasahuje rozhodnutí, kterou rukou bude dítě psát a kreslit.

Dříve měli leváci, kteří psali pravou rukou, problémy. Tyto děti musíme rozdělit ještě na děti, které byly k přecvičování donuceny a ty, které samy začaly psát pravou rukou, aby napodobily spolužáky nebo aby se zavděčily učitelce. U těchto dětí hrozily různé poruchy.

Pokud se poruchy objevily, snažili se učitelé děti převést zpět na levoruké psaní.

Potíže převáděných leváků byly už v písmu samém. Bylo neuspořádané, neúhledné, často se objevovaly chyby. Tento žák zaměřoval svou pozornost spíše na výkon, než na obsah. Nedostatky psaní se promítaly do čtení.

Pokud se dospělo k tomu, že se dítě musí vrátit k levé ruce, muselo se provést porovnání písma a kresby levou i pravou rukou. Někdy se zjistilo, že levá ruka je na tom stejně nebo lépe než cvičená pravá ruka. S vrácením se k levé ruce muselo souhlasit i samo dítě. Většinou bylo vidět, že pokud pracovalo levou rukou, bylo spokojenější. Vždy tady platilo, že čím dřív se začne, tím lépe. Metodicky to byla práce těžší než učit dítě rovnou psát levou rukou.

Pokud žák psal pravou rukou a levou kreslil, využili učitelé kreslení levou rukou k tomu, aby si dítě lépe osvojovalo psaní levou rukou. Z kreslení levou rukou dítě lépe přecházelo na psaní levou rukou. V některých případech trvalo přecvičení několik dní, u některých dětí dokonce i několik týdnů či měsíců.

Přímé spojení mezi levorukostí a dyslexií se nikdy neprokázalo. (Healey, 2002)

7.2 Obecné zásady v přístupu k levákům

1. V žádném případě nezasahovat do přirozeného vývoje lateralit dítěte, tj. levoruké nepřeučovat. Nenutíme tedy dítě přejít na pravou ruku.
2. Všichni lidé v okolí dítěte, učitelé, příbuzní, sourozenci a především rodiče by měli dokázat překonat předsudek, který si lidé vytvořili na leváctví. Měli by si osvojit pozitivní a konstruktivní pohled na leváctví a neusilovat o změnu přirozeného vývoje lateralit.
3. Dítě musí sedět u stolečku, u lavice tak, aby levým loktem nenaráželo do pravé ruky souseda.
4. Ve školním věku lze dítěti pořídit pomůcky pro leváky, např. nůžky, pero, pravítko.
5. Existuje sice doporučený sklon písma, ale dítě do něj nenutíme.
6. Držení psacího náčiní se významně neliší od držení praváka. Sledujeme správné držení těla a správný úchop pera.

7.3 Písmo leváka, práce s levorukými dětmi

Nacházíme se v době, kdy se praváci přestali podívat, že levou rukou jde psát, kdy se leváci u nás mohou ke svému leváctví svobodně hlásit a nejsou za něj nějakým způsobem diskriminováni a přeučováni na pravou ruku, i když by se i dnes našly jednotlivé případy tohoto postupu v českých školách.(Vodička, 2008). Ale jde už jen o výjimky.

Nelze vyčítat pravorukému prostředí výhody, které nad leváky má. Ve skutečnosti praváci v posledním půlstoletí leváky pocitově vstřebali, a tím vykonali obrovský kus práce v jejich prospěch. Badatelé a pedagogové, jako jsou například M. Sovák a F. Synek, leváky svou vědeckou a osvětovou činností zrovnoprávnili a umožnili jim žít v souladu s jejich přirozeností – a za to je třeba těmto odborníkům poděkovat. (Vodička, 2008)

I.Vodička : *„Zarážející však je, že v odborné literatuře o levácích nelze najít zdůvodnění pro stranově obrácené psaní leváků. Autoři vycházejí z toho, že to tak má prostě být, tento názor přejímá jeden autor od druhého, jsou podle něho vypracovány metodiky nácviku písma u leváků a nezřídka jsou na něm založeny osobní kariéry.“*

Přirozeně se pak ptá I. Vodička, jak je možné, že všechny odborné příručky a metodiky psaní tolik let prikazují učitelům, co mají či nemají s leváky dělat, a přitom se rozbořem a zdůvodněním nejvhodnějšího způsobu psaní leváků nezabývají. Naši autoři, včetně M.Sováka, vycházejí z nákresu M.M.Clarkové, kde je vyobrazen správný a nesprávný způsob psaní.

Česká školní předloha písma se v průběhu konce 19.století a na počátku 20.století vyvíjela se změnou psacích potřeb. Novému písmu chyběla kaligrafická ornamentálnost profesionálních písařů 18. a 19. století. Zato byla úsporná v tazích a jednodušší na zvládnutí. I.Vodička : *„Zásadní úpravy písma byly provedeny v roce 1930, 1932, 1954 a poslední v letech devadesátých, hlavní tvary zůstaly, i přes odchylky u jednotlivých písmen.“*

Přes všechny technické vymoženosti by měl kultivovaný člověk dbát na to, aby jeho písmo bylo čitelné, protože tím dává najevo úctu k sobě a ke čtenářům. Rukopis je a bude stálou součástí běžného života.

V knize Nechte leváky drápat se Ivo Vodička pozastavuje nad mnoha otázkami, které se k leváctví vztahují. Následující řádky se věnují jen některým z nich.

Úkolem školy a učitelů

Přesto všechno můžeme levorukým žákům pomoci. Necháme je psát pravostranné písmo tak, jak jim je to dáno jejich přirozeností. Chceme, aby se při psaní, co nejméně namáhali a mohli se vyrovnat pravákům.

Musíme počítat s tím, že levorukým dětem dá možná trochu víc práce, aby psaly čitelně.

Pedagogové si uvědomují dílčí nevýhody leváků při psaní pravostranného písma a snaží se je řešit z pozice leváka dolního. Nabízí se také otázka, jestli by se pro leváky neměla vytvořit zvláštní varianta písma, a nebo je raději nechat, aby se vyrovnali s pravorukým písmem po svém, třeba horním způsobem psaní.

Pokud se nedaří naučit leváka dolnímu způsobu psaní a psaní mu nečiní problémy, necháme ho a budeme respektovat individuální zvláštnost a naučíme ho samostatnému procvičování a uvolňování levé ruky.

U sklonu můžeme připustit určitou toleranci. Některým levákům vyhovuje mít sklon písma kolmý nebo i mírně skloněný doleva. Marta Sováková už v roce 1974 podporovala a doporučovala levákům stojaté písmo.

Levák by si neměl při psaní stínit, je tedy potřeba ho naučit formou uvolňovacích cviků plynulé posouvání ruky po psací ploše.

Při psaní nových tvarů písmen by měl učitel levákům ukázat pohyb při psaní i levou rukou.

Držení pastelky při kreslení bývá variabilnější než při psaní. Děti kreslí tak, aby jim to šlo, co nejsnadněji.

Děti by měly zvládnout směr zleva doprava, v kterém budou vedeny při psaní. Mezi další důležité věci patří i uvolňovací cviky pro celé paže. Pro hrubou motoriku to jsou pohyby ramenního kloubu a pro jemnou motoriku procvičujeme pohyby v zápěstí, pohyby prstů, pohyby 3 prstů do špetky.

Každý levák postupně získává více zkušeností, naučí se lépe využívat okrajů papíru pro oporu při psaní, nalezne svůj psací prostředek, jeho psaný projev se časem pročistí, zjasní a už na 2.stupni základní školy z písemného projevu nikdo nepozná, zda jej psal levák či pravák. (Vodička, 2008)

Vodička v knize detailně popisuje, co pisaře ovlivňuje při psaní. Je to držení tužky prsty, vedení ruky a pohyby ze zápěstí, lokte a ramenního kloubu, poloha papíru a směr jeho pootočení a naposled také sezení a uspořádání levákova pracoviště.

Držení těla

Dítě musí sedět rovně, nevychylovat se do strany. Aby mohlo nahlížet na písmo musí být uvolněno a mírně předkloněno. Obě předloktí se mu opírají o lavici zčásti. Nohy musí mít pevně opřené o podlahu. Přitom všem se ještě musí dbát na dodržování optimální vzdálenosti očí od sešitu.

Držení tužky prsty

Leváci by měli držet tužku, pero i štětec tzv. špetkovým úchopem, kdy palec, ukazováček a prostředníček svírají tužku 2 – 3 cm od hrotu. Mezi úchopem leváků a praváků kromě strannosti není rozdíl.

Vedení ruky při psaní „drápáním“

Při horním způsobu psaní je nejdůležitější poloha ruky. Ruka by se měla mírně stáčet nad písmem, opírat se hřbetem. Při této poloze se ruka posouvá po papíře zlehka, tím se omezuje tlak psací potřeby na papír. A tím nedochází tolik k rozmazávání textu. Žák si vidí do napsaného písma téměř v celé délce řádku, na rozdíl od dolního způsobu psaní.

Na toto vedení ruky se časem měnily názory. L. Křišťanová (1995) považuje drápovité držení tužky za zcela nesprávný způsob. I. Vodička (2008) se snaží přimět lidi k tomu, že pokud se levákovi tak píše dobře, máme ho nechat tak psát.

L. Křišťanová píše také o tom, že pokud má dítě na začátku docházky zafixované držení tužky ze strany nebo zhora, bude se těžko tento způsob psaní měnit. Proto doporučuje více dbát na vhodný sklon sešitu, aby si dítě tolik nevytáčelo zápěstí.

Poloha papíru

Levák, který píše horním způsobem psaní, má papír před sebou v levé části od osy těla a otáčí ho stejně jako pravák, levým horním rohem směrem dolů. Pokud by byl papír položen vodorovně s hranou stolu, musel by levák obtáčet paži a ruku kolem písma, nebo nedodržel sklon písma. Pokud by byl papír otočen doprava, sklon písma by se převrátil úplně opačně.

Sezení a uspořádání pracoviště

Levákovi vyhovuje, když sedí v řadě u okna, vlevo v lavici, aby měl co nejvíce světla a aby jeho píšící ruka nenarážela do sousedovy ruky. Mohou vedle sebe sedět i dva leváci.

Při nevhodných světelných podmínkách můžeme levákům přisvítit.

Rozmístění učebních pomůcek při psaní je pro „drápajícího“ leváka shodné s praváky.

Při opisování předlohy je učebnice vlevo od osy levákova těla, natočena ve stejném směru jako sešit.

Při kreslení, malování či při ručních pracích si levák dává pracovní pomůcky stranově obráceně než pravák a v souladu s tím, že levák vykonává snadněji pohyby ve směru zprava doleva.

Tvary a velikost písma

Zpočátku můžeme tolerovat individuální potřebu psát větší písmena. Vhodné je psát na tabuli, do vzduchu.

Sklon písma

Sklon písma se doporučuje 70 – 75 stupňů doprava, připouští se i stojaté písmo (90 stupňů). Tento sklon je pro levoruké psaní snazší. U leváků můžeme tolerovat i sklon mírně doleva.

Rychlost psaní

Vzhledem k tomu, že rychlost psaní závisí především na velikosti, plynulosti, hustotě a rytimizaci písmen, dále také na tlaku i mechanických překážkách. Lze tedy předpokládat, že levák bude pomalejší či bude mít kolísavé tempo při psaní.

Úprava písma

Úprava písma je zpočátku snížena nedokonalým zvládnutím techniky, která bývá u leváků obtížnější než u praváků.

Papír a sešit

Levákům vybíráme sešity a poznámkové bloky s dobře hlazeným papírem vyšší gramáže. Křídový papír, odlehčené a ekonomické varianty papíru jsou pro ně nevhodné. Mohou klást odpor při psaní a tím zbytečně ztěžovat psaní leváka.

Plnicí pero

Plnicí pero je považováno pro psaní ve škole jako nejvhodnější psací prostředek. Často se mluví o tom, že plnicí pera jsou drahá, že mnoho leváků od nich má zamazané dlaně. Velkou nevýhodou je věčné doplňování inkoustu. V čem je kouzlo tohoto pera. Zanechává sytou stopu a po papíře klouže zlehka. Ruka je tím lehčí, méně se při psaní namáhá. Na trhu je velký výběr mezi plnicími pery. V dnešním sortimentu najdeme i pera pro leváky, která jsou rychleschnoucí. Pro leváky s dolním způsobem psaní mají navíc i ztuženou nožičku hrotu, protože se předpokládá psaní strkáním a těžkou rukou.

Kuličková tužka

Už v předškolním věku se levák důkladně seznamuje s kuličkovou tužkou. Postupně si na ni zvyká a může se stát, že nechce ničím jiným psát. V současné době je kuličková tužka nejrozšířenějším psacím prostředkem na základních i středních školách.

Levák s dolním způsobem psaní musí tuto tužku strkat a jde tak proti papíru. Musí navíc vyvíjet velký přítlak, a tím ruku velmi rychle unaví.

Horní levák – „drápal“ jede hřbetem ruky po nezasychající barvě a po celodenním psaní má unavenou modrou ruku, která jde těžce smýt.

Propisovací tužka se hodí na psaní krátkých textů, vhodná je jako cestovní tužka.

Pokud chceme, aby levák psal kuličkovou tužkou, musíme mu pořídit kvalitní tužku, od renomovaného výrobce.

Fix

Fixy se slabým hrotem, které jsou výrobcem doporučovány jako psací potřeba, jsou pro leváka zcela nevhodné. Hrot po papíru jim neklouže a navíc na něj nasbírají z papíru poměrně mnoho nečistot. Z těchto důvodů je fix pro leváka spíše doplňkovým psacím prostředkem pro zvýrazňování textu, podtrhování, ohraničování nebo ke kreslení.

Roller

Roller se poměrně rychle vypíše. Učitelé elementaristé zaznamenali, že jemná kulička se levákům pod čelním přítlakem do rolleru vmačkává, hrot neklouže a brzdí, a to se potom projevuje na výkonu psaní.

Grafitová tužka a pastelka

Měkké tužky levákům vyhovují, protože na ně nemusí příliš tlačit a citlivě reagují na dynamiku psaní. Souvislé texty jsou ale rozmazané. Nejhorší situace vyvstává ve chvíli, kdy levák píše na dvojstranu, protože po celou dobu co píše na pravé straně, si předloktím jezdí po levé straně. Při nácviu písma se tužky běžně používají. Je tedy potřeba leváky povzbudit, když jejich dílo nebude zrovna nádherné. Jakmile tužku vymění za pera, jejich papíry a sešity se stanou úhlednější a čistější. I přesto všechno mají leváci tužku rádi a často s ní pracují.

Pastelky leváci mají rádi, protože jejich používání není spojováno s nějakými obtížemi. Je potřeba děti – leváky vést k tomu, aby začaly kreslit od pravého horního rohu k levému rohu, aby si viděly do kreslení.

Křída

Při psaní na tabuli si levák snadno stíratelnou křidu maže, protože se o ni opírá hřbetem ruky. Proto se levákům na tabuli psát nechce. Když už musí psát, snaží se, aby se rukou neopírali o tabuli. Tím trpí rukopis, písmena bývají kostrbatá, z řádků utíkají.

Štětec

V našich školách se štětcem hlavně maluje, občas se používá k nácviu stavby písma. Při práci se štětcem se levák dostává do problému, barva zasychá příliš pomalu a on musí zvolnit tempo, práce se celkově zpomalí. Z obavy, aby si barvu nerozmazal, ruku nadlehčuje a ztrácí oporu a jistotu v tazích.

Při malování postupuje levák zprava doleva.

Pohybové hry

Při různých pohybových hrách a pracovních činnostech se levák intuitivně vyhýbá a otáčí „na svou stranu“, tak se i odráží, doskakuje a kutálí. Uchopuje a hází předměty jinak než ostatní děti.

V dětském kolektivu mají malí leváci tendenci napodobovat při práci praváky. Proto je potřeba, aby učitelka v mateřské škole zasáhla. Ve vhodných případech, jako je kreslení a malování, mu ukázala jiný postup práce v orientaci zprava doleva, aby si levák do výkresu viděl. Stejně i rozmístění pracoviště bude vypadat jinak než pravákově. Pracoviště musí logicky odpovídat prováděným pohybům. Bude stranově obrácené než má pravák.

Je dobré ostatním dětem vysvětlit, proč to má levák jinak než většina z nich.

Leváci se musí naučit rozlišovat práci při kreslení a při psaní. Při kreslení užívají svých přirozených pohybů, zatímco psaní je pro ně grafomotoricky odlišné, protože ubíhá v opačném směru. Proto se u leváků mohou návyky z kreslení a malování použít jen částečně.

Malí leváci předškolního věku by se měli věnovat grafomotorickým cvičením. Doporučená cvičení psaná křídou na tabuli nebo do předem vytištěného pracovního sešitu jsou záměrně vedena k přípravě dolního leváctví.

Cvičení u tabule nutí leváka psát vestoje bez opory ruky odspoda nahoru. Jde o činnost velmi náročnou. Při hodnocení budeme tedy vstřícnější a skutečné zvládnutí psaní na tabuli necháme na dobu, kdy bude mít levák psaní alespoň částečně osvojené.

Grafomotorická cvičení v předem tištěných pracovních sešitech spočívají především v kreslení obrazců, základních geometrických tvarů, obtahování předtištěných tvarů podle šipek, které dítě vedou ve směru zleva doprava a současně zespoda nahoru.

Pokud jde o činnosti v běžném životě, tak se hlavně zabýváme nůžkami pro leváky, často se hovoří i o hudebních nástrojích či o sportu.

Je dobré si zjistit u učitele hudby nebo trenéra, zda leváka nechají dělat činnosti v souladu s jeho leváctvím. Dále se můžeme zajímat o to, zda je možné mít pomůcky pro leváky, které by v učení mohly částečně levákovi pomoci.

V některých sportech je výhodné mít leváka. Hráči jsou většinou cvičeni na bránění praváka a levák je svým pohybem na druhou stranu překvapí.

Téměř všichni leváci jsou se svým leváctvím ztotožnění. Necítí, že by byli pravorukou společností diskriminováni a na svém leváctví nevidí nic mimořádného.

Často se leváci setkávají s reakcemi, že se někdo podivuje nad tím, jak něco šroubují, jak něco otevírají nebo jak píší. V tu chvíli si dítě teprve uvědomí, že něco dělá jinak. Většinou si těchto reakcí dítě začne všímat v mateřské škole nebo až v 1. třídě, kdy je slýchá často.

Dost činností dělá levák přes ruku, v tu chvíli můžeme obdivovat jeho vynalézavost a variabilitu řešení praktických úkolů.

Existuje mnoho věcí, které jsou zkonstruovány pro praváky, aby jim ulehčily život. Ale najdeme i základní nástroje, pila, nůž, kladivo, které si nenesou stranovou orientaci. Patrně je to tím, že vznikaly v pravěku, kde pravo – levá orientace neměla zásadní společenský význam. Problém přichází ve chvíli, kdy nástroje mají ergonomicky zformovaná madla, úchopy, spínače a různé bezpečnostní prvky, protože ty jsou dělané pro ruku praváka a levák s nimi bojuje a může to pro něj být velmi nebezpečné. Byla by sice možnost některé dražší přístroje vyrábět i pro leváky, ale cena by byla mnohonásobně vyšší a žádnému zaměstnavateli by se taková koupě nevyplatila.

I přesto pro leváky v dnešní době existuje mnoho pomůcek, které i jim ulehčují život. Sice existují, ale jen malé množství leváků s nimi pracuje. Většina leváků tvrdí, že pro život v pravorukém prostředí je jednodušší se naučit pracovat s věcmi pro praváky, protože pak by si pomůcky pro leváky museli brát stále s sebou, aby byli schopni někde jinde něco vykonat.

I tady platí, že levákův mozek pracuje pružně, takže tyto překážky pro něj nejsou nepřekonatelné.(Healey, 2002)

Ivo Vodička se dívá i do života levorukých dětí. Všímá si běžných situací.

Často bychom mohli vyjít levákovi vstříc. Například bychom mu vyměnili páky brzd na kole, aby citlivější a silnější rukou ovládal zadní brzdu. Ale pak si půjčí kolo praváka a nehoda se stane během chvíle. To za to nestojí.

Někdy pravoruký rodič přemýšlí, jak má svému levorukému dítěti vysvětlit zavazování tkaniček, činnost běžného života. Na to je lehká rada. Stačí se posadit před dítě a ono opakuje vaše pohyby.

Co vychází z této knihy a my všichni z praxe víme, že školy pomůcky pro leváky většinou nevlastní. Pokud rodič chce, aby jeho dítě některé z pomůcek mělo, musí je pro dítě opatřit sám.

PRAKTICKÁ ČÁST

Smysl a cíl průzkumu

Ve své praktické části jsem se zaměřila na vstup leváka do školy. Nejdříve jsem navštívila dvě pedagogicko – psychologické poradny, abych se zeptala, jestli se vyskytují případy, kdy rodiče s dětmi přijdou, aby zjistili, jestli jejich dítě je levák nebo pravák. Dále mě zajímalo, jak s takovými dětmi psycholožky, případně speciální pedagožky, pracují. V obou poradnách jsem se dozvěděla mnoho zajímavých informací. Další skupinou lidí, na kterou jsem se zaměřila, byli rodiče leváků, kteří tento školní rok 2009/2010 nastoupili do 1.ročníku základní školy. Těmto rodičům jsem dala vyplnit dotazník, ve kterém jsem se jednou otázkou dotkla rodinné anamnézy, jinak dotazník směřoval na působení dítěte v povinné školní docházce. Protože na děti nenahlíží jen rodiče, ale i učitelé, i jim jsem dala dotazník. Tento dotazník byl určen všem učitelům a učitelkám na 1.stupni základní školy. Nakonec jsem se zaměřila na samotné děti – leváky. Po dobu pěti měsíců jsem docházela do jedné první třídy, kde jsem pozorovala čtyři levoruké děti.

Ve své praktické části se částečně dotknu i obchodů a pomůcek pro leváky.

Výsledky průzkumu

1. Pedagogicko psychologická poradna

Každá mateřská škola či základní škola spolupracuje s pedagogicko - psychologickou poradnou. Pokud se tedy rodič potřebuje poradit s odborníkem ohledně lateralit u svého dítěte, může požádat příslušnou mateřskou či základní školu o kontakt. V dnešní době není problém vyhledat si pedagogicko psychologickou poradnu na internetu. Každá poradna má internetové stránky, kde je zapsaná adresa, telefonický kontakt a samozřejmě email, na který se rodiče mohou obrátit s každým dotazem a problémem, který je trápí. Pedagogicko psychologické poradny jsou svým klientům nakloněny.

Já jsem navštívila Pražskou pedagogicko – psychologickou poradnu v Ohradní ulici na Praze 4. Tato pedagogicko – psychologická poradna je soukromá. V úvodu se mě ujaly dvě speciální pedagožky - nejdříve L.Č., později se k nám připojila psycholožka M.A..Nejdříve jsme se dostaly k testům školní zralosti. V těchto testech se jako jedna z věcí zkouší lateralita dítěte. Později jsme se dostaly k tomu, že do poradny přichází i děti s rodiči, kteří chtějí vědět pouze preferenci ruky u svého dítěte. Lateralita se zkouší pomocí Testů lateralit od Z.Matějčka a Z.Žlaba. K tomuto testu si v případě potřeby každá z psycholožek přidá činnost či činnosti, které jí pomohou k utvrzení, že určila správnou preferenci ruky levé či pravé. Rodiče sem přichází většinou na základě svého přesvědčení, i když kontakt na poradnu získají v mateřské škole, kterou dítě navštěvuje. Pokud má dítě nevyhraněnou lateralitu, je ideální, aby do poradny přišlo přibližně v pěti letech, ještě před nástupem do základní školy. Na tom se shodly obě odbornice.

Nejvíce rodičů s dětmi přichází na podzim a pak na jaře, což souvisí s přípravou na zápis dítěte do základní školy. To už bývá pozdě pro nevyhraněnost dítěte. S tímto problémem by rodiče měli chodit dříve.

Obě odbornice se domnívají, že dnes již nedochází k přecvičování dětí, v dnešní době se s tímto jevem nesetkaly. Pokud se něco takového objevilo, tak to rodiče prováděli nezáměrně. V dnešní době se spíše najdou případy, kdy do třetí třídy dítě píše jednou rukou a při zvyšování nároků najednou přejde na psaní druhou rukou.

Na otázku, jestli souvisí leváctví s některou ze specifických poruchou učení, jsem dostala jasnou odpověď, že to si ani jedna nemyslí. L.Č. pouze připustila, že u překřížené lateralit je větší riziko výskytu, ale to i u praváka. Na výskyt dyslexie,

dysgrafie, ...atd. mají často svou vinu i učitelky základní škol. Na děti většinou moc pospíchají a ty nestíhají, zmatkují a jsou později nesoustředěné. Každá učitelka v 1.třídě by si měla uvědomit, že levák si v začátcích musí na spoustu věcí nejprve zvyknout, protože mnoho věcí je pro něj nových. Dát si v hlavě dohromady, že musí číst, psát zleva doprava, je pro některé leváky těžká práce. Proto je potřeba dát jim více času, aby si na tuto skutečnost zvykli.

Ke konci našeho rozhovoru jsme se dostaly na pomůcky pro leváky. L.Č. tvrdila, že je zbytečné dětem levákům pořizovat všechny možné pomůcky. Je to pro ně zbytečné, stejně budou muset žít v pravorukém světě a částečně se mu budou muset přizpůsobit. Zdá se jí ovšem dobré, že leváci mají možnost používat myš u počítače, která je vytvořena přímo ně. Dalšími pomůckami, které podle ní mají nějakou cenu, jsou nůžky, kytara pro leváky. Právítka považuje za zbytečné, pouze dítě později uvádí do rozpaků a zmatků v běžném životě.

Další pedagogicko - psychologickou poradnu, kterou jsem navštívila byla Obvodní pedagogicko psychologická poradna, která má své sídlo v Kuncova 1580/1. Tato poradna přímo sousedí s ZŠ Kuncova. K sobě na konzultaci mě přijala psycholožka E.Ž.. Zeptala jsem se, jestli k nim do poradny chodí děti s rodiči, kteří se chtějí poradit pouze ohledně laterality. Zjistila jsem, že i takový případ se objeví, ale většinou je to jednou za rok, někdy i za dva roky. Lateralita se zkoumá jako součást testů na školní zralost. E.Ž. mi řekla, že nejdříve ze všeho zkoumá laterality oka, protože to se nedá přecvičit a přesně napoví, jakou rukou by dítě mělo psát. Po rodičích tato psycholožka vyžaduje, aby u dítěte dodržovali stejné oko a stejnou ruku – souhlasnou laterality ruky a oka. Od laterality jsme se dostaly na správné držení tužky, pera. V souvislosti s tím mi E.Ž. doporučila pero a fix Stabilo. Je přesvědčená, že je to nejlepší pero, s kterým by měl psát každý prvňák a zejména prvňáci – leváci. Na otázku, jestli stále dochází k přecvičování leváků na praváky, jsem dostala jasnou odpověď. U rodičů, kteří dochází se svými dětmi do poradny, se přecvičování neděje. Ale zároveň E.Ž. připustila, že když přijde dítě s nevyhraněnou laterality, tak rodiče často naznačují, jestli by nešlo, že by dítě bylo pravák. Ovšem dominance oka vždy rozhodne, jestli dítě je pravák nebo levák. Většina rodičů říká, že přichází na základě vlastního přesvědčení, ale po bližším zkoumání se dojde k tomu, že na návštěvu poradny byli navedeni mateřskou školou, lékařem nebo dokonce školou. E.Ž. naprosto souhlasila, s tím že leváci potřebují ze

speciálních pomůcek pouze pera a nůžky. Zbytek školních pomůcek je naprosto zbytečný, vzhledem k tomu, že budou leváci žít v pravorukém světě. Zeptala jsem se, co by doporučila učitelům na základních školách pro práci s leváky. Bylo mi řečeno, že učitel musí vycházet z konkrétních případů, která má ve třídě. Někteří leváci potřebují více času, ale není to pravidlo, proto učitel musí sám diagnostikovat, jestli levák potřebuje individuální přístup nebo nepotřebuje.

Navštívila jsem dvě pedagogicko – psychologické poradny, abych mohla porovnat jejich náhled na leváctví a testové posuzování leváctví a praváctví.

V některých věcech se obě poradny shodovaly. Obě připustily, že se může vyskytnout případ přecvičování, ale ten se k nim do poradny nedostane. Rodiče, kteří k nim chodí, bývají vyzváni mateřskou školou, aby s dítětem došli k odborníkovi. Souhlasně se shodly i na věku, ve kterém by se děti měly dostavit na vyšetření. Obě poradny dělají vyšetření lateralit jako součást testů na školní zralost. Obě poradny shodně reagovaly na otázku pomůcek pro leváky. Levákům by pořídily pera, nůžky, případně kytaru či myš k počítači.

Na čem se vůbec neshodly, je použití pera Stabilo. V soukromé poradně pero Stabilo rezolutně odmítají a svým klientům ho rozmlouvají. Ve státní pedagogicko – psychologické poradně E.Ž. nepřipustila nic jiného než pero Stabilo, byla přesvědčena o tom, že je to perfektní pero a všem ho samozřejmě doporučuje. Je vidět, že co člověk, to názor.

Nakonec jsem se v obou poradnách dozvěděla, že leváci potřebují více času na to, aby si zvykli na pravolevé čtení a psaní, ale někdy stejný čas potřebují i praváci. Učitel na základní škole musí pracovat s leváky i praváky podle toho, jak děti potřebují. V takové chvíli už se nerozlišuje, zda jde o leváka nebo praváka.

2. Pozorování v 1.třídě v ZŠ Praha - Lipence

K pozorování jsem si vybrala 1.třidu, abych mohla sledovat začátky práce dětí, které používají k činnostem levé ruky. Třída, kterou jsem navštěvovala, byla součástí malé školy v Praze – Lipencích. Tato škola má devět postupných ročníků.

Ve třídě byly čtyři levoruké děti. Dvě byly holčičky a dva chlapci. Tyto děti jsem začala sledovat na začátku září, kdy začaly psát uvolňovací cviky do velké písanky. Mé pozorování skončilo v lednu, kdy jsem děti nechala napsat několik písmen. Mezitím jsem si v listopadu okopírovala jednu stránku z písanky těchto dětí, abych viděla i mezistupeň v psaní u dětí. Děti mají písanky, ve kterých jsou vzory na obou stranách jednotlivých řádek.

V této třídě je dohromady 24 dětí, z toho 4 jsou leváci. V listopadu začala paní učitelka rozdávat pera. Je velmi zajímavé, že pera dostaly nejdříve dvě děti. Obě tyto děti píší levou rukou.

Děti ve třídě si toho, že někteří píší jinou rukou nevšímají, někteří to ani nezpozorovali.

Představení levorukých dětí, které jsem pozorovala.

Adélka – dívka velmi tichá, vnímavá, pozorná, inteligentní.

Natálka – dívka vnímavá, zajímá se o dění kolem ní, občas zbrklá.

Marek – chlapec živý, hovorný, soustředěný, inteligentní.

Kryštof – chlapec tichý, pomalý, neprůbojný.

Kryštofa a Adélky si ve třídě člověk téměř nevšimne. Oba pracují samostatně a bez problémů. Kryštof je pomalejší a to hlavně proto, aby práci měl precizní. Marek je občas upovídaný, proto mu práce jde pomalu, ale má ji vždy úhlednou a pečlivě provedenou. Natálka se snaží práci udělat, co nejrychleji, aby se vyrovnala rychlým dětem.

Problémy s psáním, stříháním nebo jinými činnostmi levou rukou

Adélka – píše, stříhá papír levou rukou. Činnosti levou rukou jí nedělají problém, protože odmalička je na levou ruku zvyklá, nikdo se ji nesnažil přecvičovat. Jako jedna ze dvou dětí začala Adélka psát perem už 10.11.2009.

Natálka – píše, stříhá papír levou rukou. Stříhání levou rukou jí dělalo velký problém. Maminka jí pořídila nůžky pro leváka. Nyní se stříhání zlepšilo, ale stále trochu Natálka bojuje. Psaní levou rukou jí nečiní problém.

Marek – píše, stříhá papír levou rukou. U psaní se snaží, aby písmo bylo úhledné, proto píše pomaleji. Se stříháním nemá problém, má nůžky pro leváka. Jako jeden ze dvou dětí začal psát perem 10.11.2009.

Kryštof – píše levou rukou, ale stříhá papír pravou rukou. Pracuje s nůžkami pro praváka. Teprve v šesti letech se rozhodlo, že Kryštof bude psát levou rukou. Píše velmi pomalu, na psaní se musí soustředit, aby měl písmo úhledné. Kryštof je celkově pomalejší v činnostech, ale je to chytrý chlapec.

Sklon písma, sešitu při psaní + úchop tužky, pera

Adélka – má písmo stojaté, sešit má před sebou položený rovně, má dolní způsob psaní

Natálka – má písmo mírně nahnuté doprava, sešit má natočen též mírně doprava, píše dolním způsobem psaní. Tužku držela křečovitě v ruce, na peru měla ze začátku násadku. Nyní už je bez násadky.

Marek – písmo má stojaté, sešit má před sebou rovně, občas má sklon k hornímu způsobu psaní.

Kryštof – má písmo skloněné mírně doprava, sešit má poměrně hodně natočený doprava, tím pádem má spíše horní způsob psaní.

Čím píší, psací potřeby

Adélka – začala psát tužkou č.2, v listopadu přešla na psaní perem Tornádo. Nůžky má pro leváka.

Natálka – začala psát tužkou č.2, na konci listopadu přešla na psaní perem. Po předchozí domluvě Natálka zkusila psát Tornádem, pero jí vyhovuje, proto u něj zůstala. Nůžky má pro leváka.

Marek – začal psát tužkou č.2, v listopadu přešel na pero, píše Tornádem. Vlastní nůžky pro leváka.

Kryštof – začal psát tužkou č.2, na konci listopadu začal psát perem Tonádem. Nůžky má pro praváka.

S kým sedí v lavici

Adélka - sedí na levé straně lavice s pravorukým chlapcem

Natálka – sedí na levé straně lavice s pravorukou dívkou

Marek – na začátku si sedl na pravou stranu lavice, ale při první příležitosti psaní, zjistil, že to nepůjde takhle psát a se svým pravorukým sousedem se přesadil.

Kryštof – seděl na pravé straně lavice a při psaní neměl se svou pravorukou spolužačkou problém, oba si navzájem vyhověli. Nakonec byl paní učitelkou přesazen.

Práce s míčem

Adélka – hází levou rukou, při kopání užívá levé nohy

Natálka – pro hod míčem si vybrala levou ruku, kope levou nohou

Marek – hází levou rukou, při kopání užívá levé nohy

Kryštof – hází pravou rukou, kope pravou nohou

Začátek kreslení

Adélka - začíná kreslit z pravého dolního rohu

Natálka – začíná kreslit z levého horního rohu

Marek . začíná kreslit z pravého dolního rohu

Kryštof -začíná kreslit z pravého dolního rohu

Pohled do kaleidoskopu

Adélka – se do kaleidoskopu podívala pravým okem

Natálka – se do kaleidoskopu podívala pravým okem

Marek – se podíval do kaleidoskopu pravým okem

Kryštof – se podíval do kaleidoskopu pravým okem

Adélku, Natálku a Marka považují za téměř stoprocentní leváky. Kryštof projevuje své leváctví pouze ve psaní, ostatní činnosti vykonává pravou rukou.

3.. Pomoc levákům

3.1 Obchody určené pro leváky

Smyslem průzkumu bylo i sledování obchodů s pomůckami pro leváky. Obchodů, které by byly věnovány výhradně pomůckám pro levoruké lidi, je dost málo. Kamenný obchod s pomůckami pro leváky je v naší republice pouze jeden a to v Praze 8 v Sokolovské ulici, kde sídlí firma LEVÁ RUKA. Na této adrese mají svou vzorkovnu, kam se může přijít podívat kdokoliv. Ostatní obchody s pomůckami pro leváky jsou pouze v podobě internetového obchodování.

Na stránkách kamenného obchodu www.levaruka.cz najdete nabídku pomůcek, jak pro školu (psací potřeby), tak pro další potřeby levorukého člověka. Najdeme se zde kolonku s názvem péče o vzhled, nože, zahradnické nářadí, kuchyňské potřeby, hodiny. Na této internetové stránce najdete i články o leváctví, levácích. Tato firma se tento rok rozšířila i do Ostravy.

Dalším internetovým obchodem, který má své sídlo v Praze, je www.obchodprolevaky.cz. Zde si můžete vybrat z kategorií zboží – psací potřeby, písanky, kreslení a malování, ostatní školní potřeby, pomůcky k PC, playstation, knihy o levácích, kde po rozkliknutí najdete pouze jednu knihu, Záhady levorukosti od Františka Synka.

V Brně mají také svůj internetový obchod – www.prolevaky.cz. Tato firma nabízí zboží i do kamenných obchodů. Sortiment zboží má podobný jako předešlé dva obchody.

Pera pro leváky můžete najít i ve velkých běžných papírnictvích. Na výběr tu dostanete jedno pero, zatímco na internetových stránkách, které jsou uvedeny výše, je výběr mnohem větší.

Nevýhoda internetového obchodování je doba doručení a navýšení ceny o náklady spojené s balným a poštovním.

3.2 Pomůcky pro leváky

Na dnešním trhu si levák vybere poměrně dost pomůcek, které mu mohou ulehčit práci. Je však velmi důležité promyslet, které pomůcky levák opravdu potřebuje. Pokud dítěti pořídíme například hodiny, které jdou v protisměru, než je běžně vidět, asi mu život v obyčejném světě neulehčíme.

Pro školní praxi dítěti postačí rychleschnoucí pero, písanky s předepsanými vzory na obou stranách a nůžky. Zbytek věcí, které ve škole bude dítě potřebovat, stačí pořídit v běžném sortimentu, ve kterém nakupují i praváci.

Pro domácnost se levákům hodí škrabka pro leváky, díky ní se škrábání brambor výrazně zrychlí.

Dále už záleží na každém levákovi, co si chce pořídit. Nesmíme ale zapomenout, že se levák pohybuje v pravorukém světě a není možné, aby všude s sebou nosil kufr svých pomůcek. Levák se musí přizpůsobit většině, tedy pravorukému světu.

Pomůcky pro leváky se dají rozdělit do několika skupin :

1. Psací potřeby

- pera pro leváky Stabilo's move easy
- PENTEL Flexfit I. kuličkové pero

2. Kreslení a malování

- Ořezávátko pro leváky
- Pastelky European trojhranné Jumbo 18 + 1

3. Ostatní školní potřeby

- Násadka Grip Jumbo pro leváky
- Pravítko Folle z nerezivějící oceli
- Technické pravítko pro leváky
- Plastová pravítka pro leváky
- Penál pro leváky
- Různé druhy nůžek pro leváky (školní, kancelářské, profesní)

4. Kuchyňské potřeby

- Škrabka pro leváky
- Levoruké vývrtky
- Levoruké stěrky
- Otvíráky na konzervy pro leváky

5. Hodiny a náramkové hodinky

- Nástěnné hodiny jdoucí pozpátku

6. Péče o vzhled

- Nůžky na nehty pro leváky
- Levoruké nůžky na vlasy

7. Pomůcky k PC

- počítačová myš – Logitech MX610 Laser Cordless Mouse Left
- Playstation – Dual Shock 2 pro leváky

Výběr je pestrý. Zahrnuje věci, které se dají užívat jen ve škole, věci, které levák potřebuje téměř každý den a pak věci, které nejsou tak často potřebné, ale je dobré je mít. Každý levák si může najít, co by mu vyhovovalo. Pak už jen záleží na každém levákovi nebo rodiči leváka, co si pořídí nebo co pořídí pro své levoruké dítě. Ale každý by měl mít na paměti, že nic se nemá přehánět.

Výsledky výzkumné části

Vyhodnocení dotazníků

Dotazníky byly dvojího typu. Jedny dotazníky byly určeny pro rodiče leváků – prvňáčků a druhé dotazníky byly určeny učitelům a učitelkám 1. stupně základních škol. Dotazníky jsem rozdala ve čtyřech základních školách. Spolupracovaly se mnou Základní škola Praha - Lipence, Praha 16, Základní škola Vladislava Vančury Praha – Zbraslav, Praha 5, Základní škola Praha – Radotín, Praha 16 a ZŠ a MŠ Pertoldova, Praha 4 – Modřany.

Dotazníky pro rodiče se zaměřovaly na vstup dítěte do školy, proto byly dány pouze rodičům dětí, které nastoupily v tomto školní rok 2009/2010 do prvních tříd. Protože leváků ve třídách je stále méně než praváků, musela jsem dotazníky dát do jedenácti prvních tříd. Rodiče ochotně odpovídali na všech pět otázek.

Dotazníky pro učitele a učitelky byly zaměřeny na práci leváků ve vyučování. Pouze jednou jsem se setkala s paní učitelkou, která mou diplomovou práci považovala za zbytečnou, a tak mi odmítla odpovědět na můj dotazník a rodičům dotazníky nepředala. Jinak ostatní učitelé a učitelky ochotně odpověděli na všechny čtyři otázky a někteří využili i možnosti mi připsat něco dalšího, co je v souvislosti s leváctvím napadlo. V některých otázkách se učitelé a učitelky shodovali, v některých otázkách byly menší rozdíly.

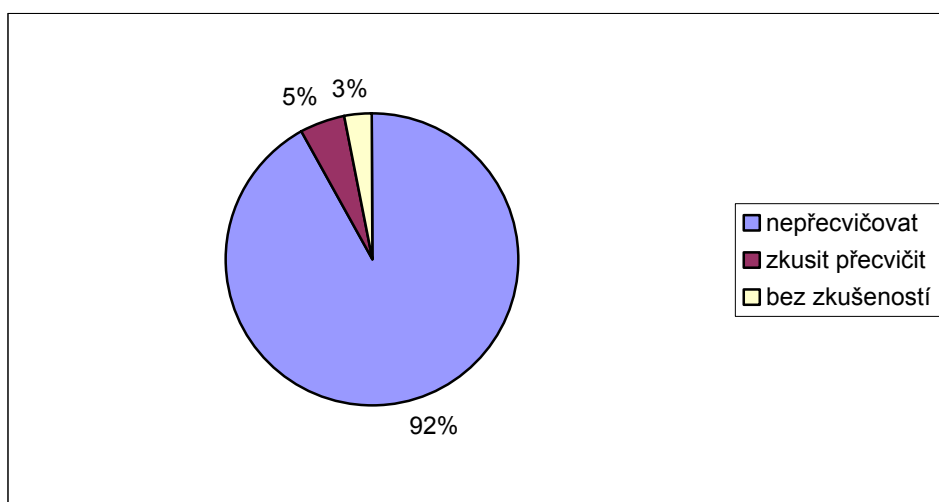
Dotazník pro učitele a učitelky 1.stupně základní školy

1. Jak jste se ztotožňovali s názorem, že se leváci mají přecvičovat?

Většina odpovědí rezolutně odmítala přecvičování leváků na praváky. Jedna učitelka přímo napsala, že je to „blbost“. Objevil se i názor, že toto je považováno za velmi zastaralý názor. Někteří učitelé a učitelky se rozepsali více, někteří jen napsali, že s tímto názorem nesouhlasí. Rozepsané odpovědi byly různé. Jednou jsem se dozvěděla, že se s tímto názorem neztotožňuje a pokud je dané učitelce známo, tak to má neblahý vliv na vývoj dítěte. Proti tomu by se dal postavit názor, že za pokus to stojí, ale rozhodně děti nenutit. Našla jsem názory jako : „Když jde o vyhraněného leváka, tak nepřecvičovat.“ nebo „Nesouhlasím s přecvičováním ve školním věku.“. Dvakrát se mi povedlo najít odpověď na tuto otázku, ve které bylo napsáno, že se ve své praxi s takovým názorem nikdy nesetkali. Jednou jsem na svou otázku, dostala také otázku –

„V žádném případě – PROČ?“. Protože věkové spektrum dotazovaných bylo velké, našla se i odpověď, že s tímto nemá zkušenost nebo že to dotyčného nebo dotyčnou minulo. Dokonce dvě paní učitelky se přiznaly, že jsou samy přecvičené levačky. Obě odmítají přecvičování. Jedna z nich naprosto rezolutně, protože sama má doteď problémy.

Spektrum odpovědí bylo bohaté.

2. Potřebují leváci na některé věci více času? Případně, kterých věcí se to týká.

U této otázky by se dali učitelé rozdělit na poloviny. Jedna polovina nevidí u leváků nějaké problémy, kvůli kterým by měli mít leváci více času. Druhá polovina si vzpomněla alespoň na jednu věc, která levákům činí menší či větší problémy.

Jedna paní učitelka napsala, že se nesetkala s tím, že by leváctví ovlivňovala rychlost při plnění některých činností. Hodně učitelů a učitelek se zaměřilo na psaní a hlavně na nižší ročníky 1.stupně ZŠ. Tvrdí, že v prvopočátečním psaní jsou leváci pomalejší, jejich úprava písma je horší, proto je potřeba kupovat dětem písanky, které mají vzor písmene na levé i pravé straně stránky. Někteří mají pocit, že děti jsou při psaní levou rukou dříve unavené než pravoruké děti. Na druhou stranu jsem si přečetla názor, že více času pro leváky není pravidlem a že pokud jsou vytvořeny podmínky pro leváctví, pak leváci pracují stejně jako praváci.

Kromě psaní spatřují učitelé a učitelky problémy v oblasti výtvarné a pracovní výchovy. Kdybychom to shrnuli, problémy učitelé a učitelky našli u činností – psaní, kreslení, malování, háčkování a u uvolňovacích cviků ruky.

Ted' několik citovaných odpovědí :

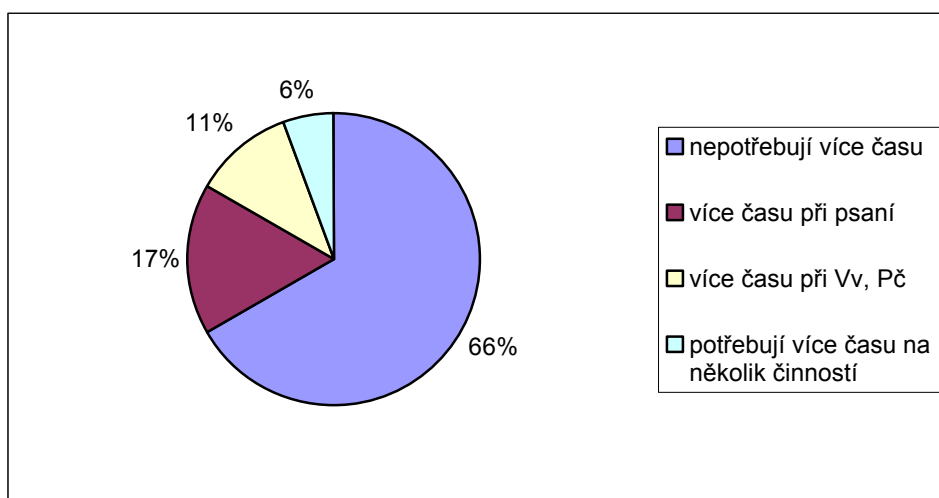
„Někteří leváci ano. Týká se to hlavně stříhání, obkreslování, lepení. Výsledek práce bývá někdy horší. ALE Někteří leváci se svou prací vyrovnají i předčí praváky.“

„Myslím, že pokud je žáček pouze levák, bez dys poruch, nepotřebuje více času.“

„Pracovní tempo nesouvisí s leváctvím, ale s SPU a celkovým nadáním a charakterem dítěte.“

„Potřebují, většina věcí se vysvětluje plošně pravákům, levákům až dodatečně.“

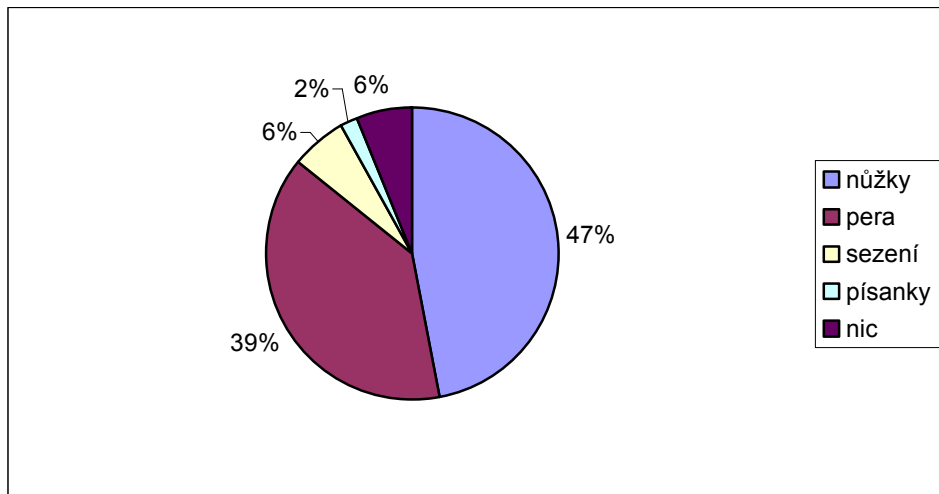
„Potřebují více času – při nácviku psaní určitě – při mnohých činnostech, které využívají v běžném životě. Více času potřebuje ale i učitel (rodič), protože by měl ukazovat vše pro levou ruku.

3. Pracujete u vás ve škole s pomůckami pro leváky?

Všichni učitelé a učitelky se shodují v tom, že jejich škola nedisponuje pomůckami pro leváky. Pokud leváci pracují s pomůckami jim určenými, tak jsou to pomůcky, které jim pořídili jejich rodiče. Učitelé a učitelky dětem pouze poskytují možnost, aby děti – leváci seděli na místech, která jsou jim určena (levá strana lavice). Mezi pomůcky, které

děti používají ve škole patří nejvíce nůžky a pera. Zanedbatelné množství bylo těch odpovědí, které tvrdily, že pomůcky děti vůbec nemají.

4. Pozorujete, že by měl levák v něčem nevýhodu oproti pravákovi?

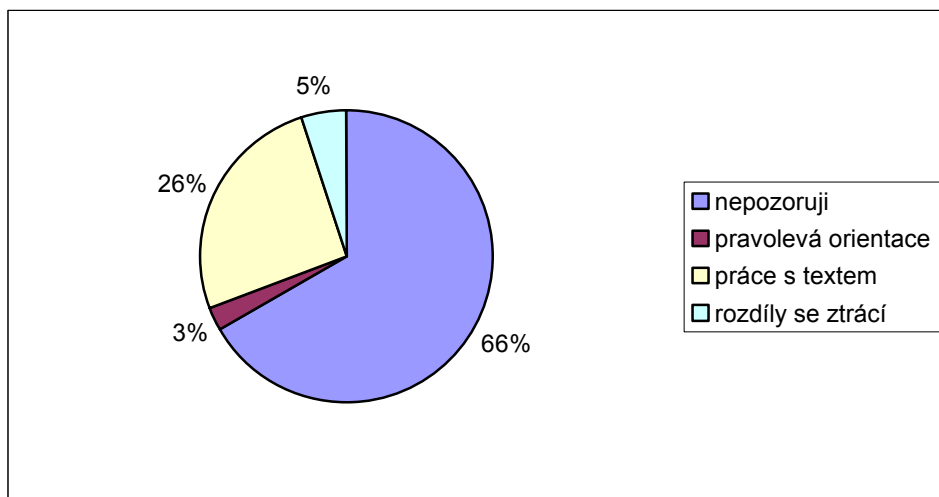
Opět by se dali učitelé a učitelky rozdělit na poloviny. Jedna polovina nevidí nebo nezpozorovala, že by leváci měli nevýhodu oproti pravákům. Druhá polovina našla malé nevýhody, které ale levák většinou dokáže překonat nebo s nimi úspěšně bojuje. Dokonce dvakrát se objevil názor, že dnes se rozdíly mezi leváky a praváky ztrácí. Nevýhodu učitelé a učitelky spatřují v psaní v písance, kde není předepsáno písmeno na pravé straně. Dále, že si děti nevidí na text, který napíší. Často učitel pravák, aniž by si to uvědomoval, když píše na tabuli, tak levákovi zakrývá, to, co napsal. Další nevýhody jsou viděny ve střihání nebo rýsování. Co může levákům činit problém je i pravolevá orientace. Jedna z učitelek spatřuje naproti tomu výhodu v hraní na hudební nástroj.

Několik citovaných odpovědí :

„Nemusí mít, pokud je vychováván jako levák, bez zdůrazňování výjimečnosti.“

„Stává se to a v dospělosti asi častěji, při jakékoliv manuální činnosti. V pozdějším věku si leváci na leccos zvyknou a pracují mnohdy lépe než praváci. Faktem je, že v některých profesích jsou omezeni. Většinou se všechno vyrábí s orientací na praváky.“

Názory učitelů a učitelek vychází z jejich zkušeností s žáky, nebo dokonce vychází z osobních zkušeností. Samozřejmě zaměřili svou pozornost na leváky, kdybychom ale porovnávali leváky s praváky, některé odpovědi by se asi trochu změnily. Vesměs jsou učitelé i učitelky o nových poznatcích o levácích srozuměni. Vědí, jak by měli levákům pomáhat a znají základní pomůcky, které jim k tomu mohou pomoci.

Dotazníky pro rodiče prvňáčků

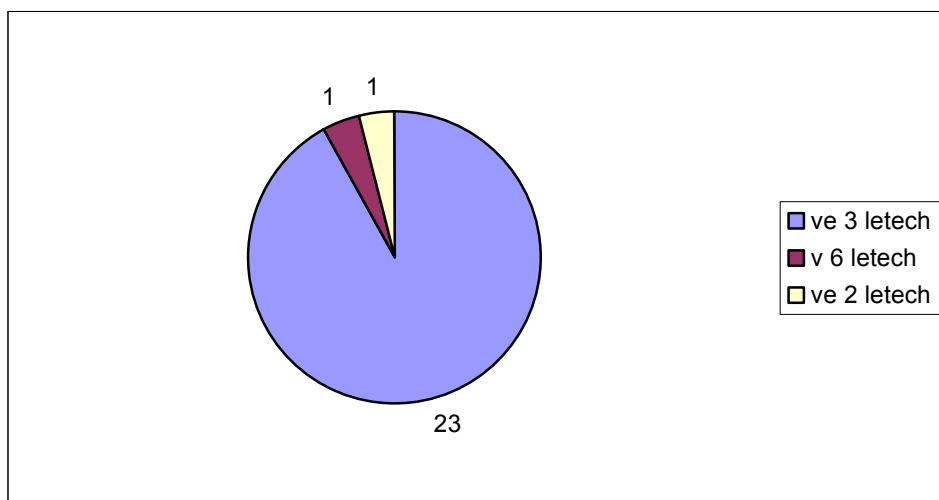
Rodiče měli možnost vybírat z možností. Měli za úkol zaškrtnout pouze jednu odpověď.

Otázek bylo dohromady pět. Všichni rodiče, kteří byli osloveni, mi dotazníky vyplnili.

Grafy výsledků.

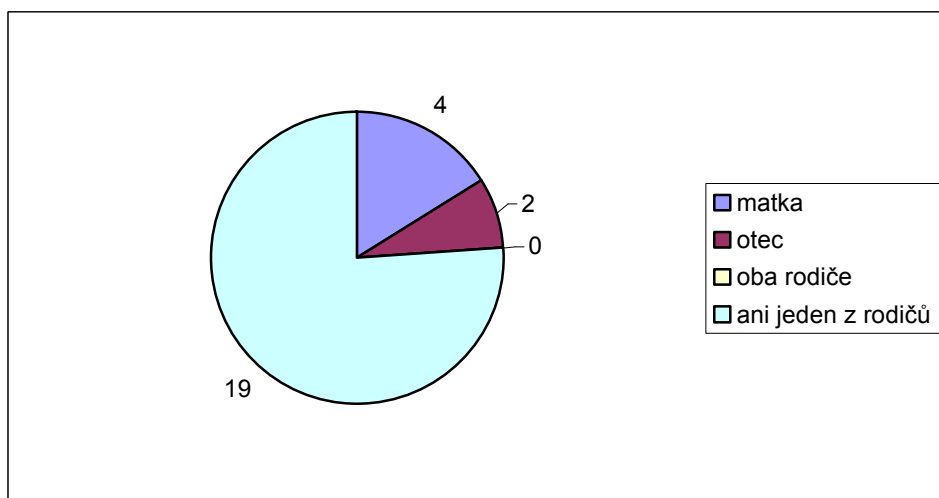
1. Kdy jste přišli na to, že vaše dítě je levoruké?

V otázce č.1 byla odpověď téměř stoprocentně stejná u všech dotazovaných.

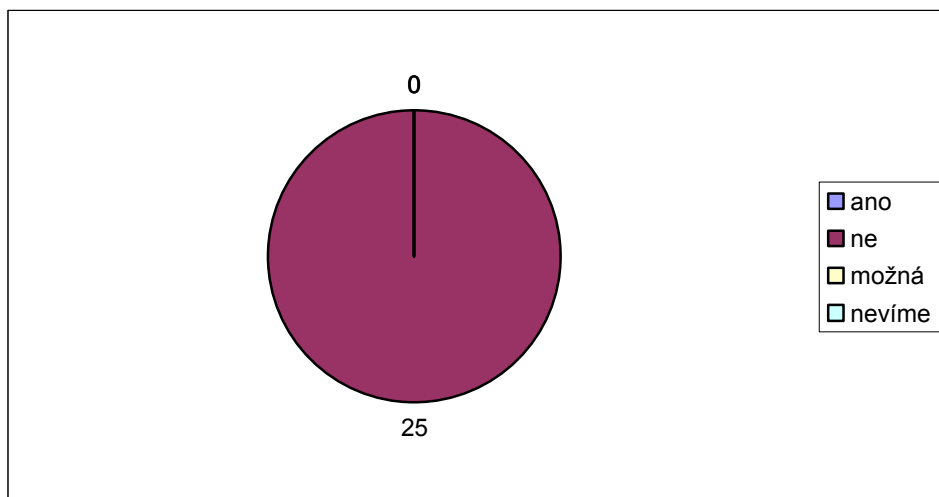
2. Je některý z rodičů levoruký?

Překvapením pro mě byly odpovědi na otázku č.2. Rodiče měli zaškrtnout, po kom je jejich dítě levoruké. Většina rodičů vyplnila, že ani po jednom z rodičů. Znamená to, že kořeny leváctví jsou hlubší.

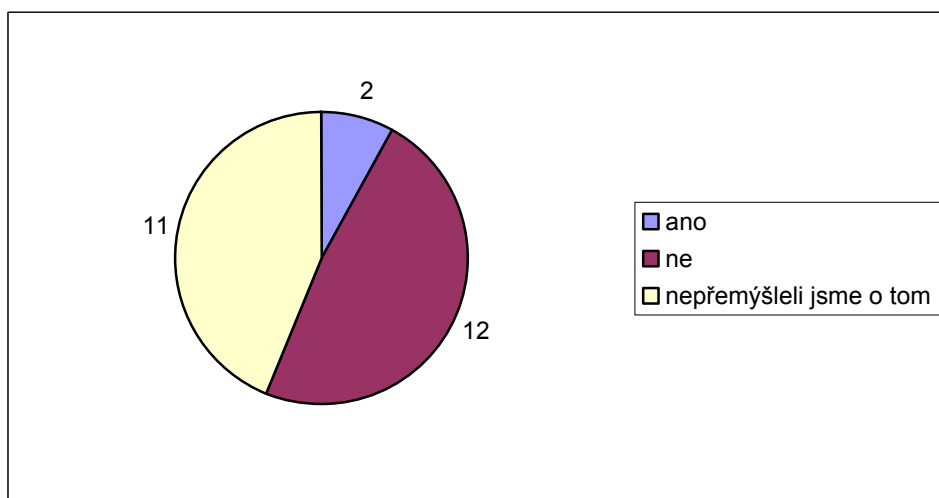
3. Chtěli byste, aby bylo vaše dítě přeučováno ve škole na pravou ruku?

V otázce č.3 odpovídali všichni rodiče stejně, což naprosto odpovídá dnešní společnosti a jejímu pohledu na leváky. Všichni rodiče se shodli na tom, že nechtějí, aby jejich děti byly přecvičovány na praváky.

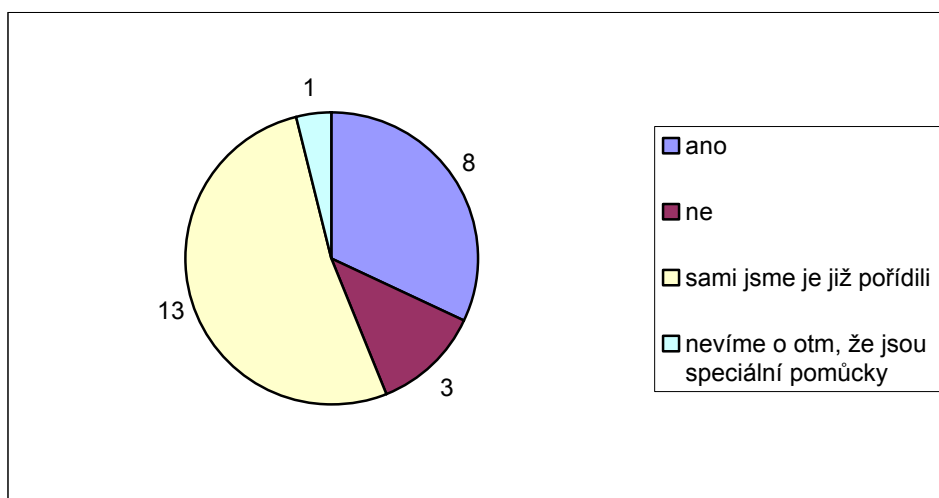

U otázky č.4 a č.5 se už objevovalo více možností odpovědí, které byly poměrně vyrovnané.

4. Přáli byste si, aby se paní učitelka vašemu levorukému dítěti věnovala více?

5. Chcete, aby škola pořídila pro vaše dítě pomůcky určené pro leváky?

Výsledky, které vychází z mého průzkumu, pouze utvrzují v tom, že dnešním levákům se v pravorukém světě žije dobře. Nikdo na ně nepohlíží jako na jiné osoby. Jsou součástí pravoruké společnosti. V dnešní době se nenajde pravák – dítě, které by o sobě mohlo tvrdit, že je přecvičeným levákem. Rodiče se o leváctví svého dítěte zajímají, vyhledávají si o něm informace. Díky pomůckám, které se objevily na českém trhu, se levák může v mnoha situacích vyrovnat s pravákem, protože už má k dispozici své levoruké náčiní a nemusí bojovat s mechanismy, které jsou uzpůsobeny pravákovi.

Závěr diplomové práce

Tato práce ukazuje, jak vypadal začáteční boj za leváctví, za leváky. Postupně se přicházelo na to, že leváctví není choroba. I proto lidé a učitelé začali brát leváctví jako rovnocenného partnera praváctví. Byly postaveny na stejnou úroveň. Přestože tato cesta byla dlouhá, nakonec se došlo ke zdárnému konci.

V dnešní době jsou levorucí lidé bráni ostatními bez předsudků, bez udivených pohledů. Učitelé se postupně naučili s leváky pracovat.

Knihy, které jsou o leváctví napsány, mohou být dobrými rádci v oblasti práce s levorukými dětmi. Mimo knih o leváctví, si rodiče mohou najít informace na speciálních internetových stránkách, kde najdou kromě základních informací o leváctví a levácích, také výčet pomůcek, které jsou pro leváky vyrobeny.

Průzkumem se zjistilo, že dnes už se nikdo nepozastavuje nad tím, zda je někdo levák či pravák. A už vůbec nikdo nepřemýšlí nad tím, že by se leváci měli přecvičovat na pravou ruku. Učitelé i většina rodičů ví, jak má s levorukými dětmi pracovat. Případně co jim mají pořídit, aby jim částečně ulehčili život v pravorukém světě.

V práci chci upozornit na to, že nic se nemá přehánět. Leváctví není v této době nic neobvyklého. V práci s levorukými dětmi si víme rady. Většinou nepotřebují více času na práci, jen si déle na některé věci zvykají. S těmito dětmi, stejně jako s pravorukými dětmi, pracujeme podle jejich individuálních potřeb.

Z mého pozorování vychází, že si levoruké děti dokážou poradit i v poměrně těžkých situacích samy. Když už od narození žijí se svou dominantní levou rukou, nemají pocit, že by byly něčím jiní nebo výjimeční.

Já sama jsem levačka a nikdy jsem nepocítila, že by mi někdo dal najevo, že jsem jiná nebo zvláštní. Je pravda, že v době, kdy jsem chodila do základní školy, nebyly k dispozici pomůcky pro leváky. Přesto si moje paní učitelka dokázala s mým leváctvím poradit. Pamatuji si, že jsem seděla nalevo v lavici a do ruky jsem na psaní dostala čínské pero, abych si písmenka nerozmazávala.

Dnes je velký výběr pomůcek pro leváky, ale některé jsou zbytečné. Vždyť levoruké děti budou žít v pravorukém světě a budou si muset v něm poradit. Myslím si, že leváci jsou v tomto ohledu velmi přizpůsobiví lidé.

Nechci leváctví vyzdvihovat. V celé práci se snažím ukázat celistvý pohled na problematiku leváctví. Od teoretických poznatků až k pozorování vybraných levorukých dětí v 1. třídě, které se začínají učit psát, číst a počítat.

Literatura a informační zdroje

1. Drnková, Z., Syllabová, R. *Záhada leváctví a praváctví*. Praha: Horizont, 1991
2. Healey, J. *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002
3. Křišťanová, L. *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1995
4. Křivánek, Z., Wildová, R. *Didaktika prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova, 1998
5. Sovák, M. *Výchovné problémy leváctví*. Praha: SPN, 1960
6. Sovák, M. *Výchova leváků v rodině. Aktuální problémy speciální pedagogiky*. Praha: SPN, 1961
7. Synek, F. *Záhady levorukosti. Asymetrie u člověka*. Praha: Horizont, 1991
8. Vodička, I. *Nechte leváky drápat. Metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Praha: Portál, 2008
9. Wildová, R. *Aktuální problémy didaktiky prvopočátečního čtení a psaní*. Praha: Univerzita Karlova, 2002

Internetové servery

www.prolevaky.cz

www.obchodprolevaky.cz

www.levaruka.cz

www.dobryskolak.cz

www.kupzde.cz

PŘÍLOHY

Výběr pomůcek pro leváky pro školu, domácnost i volný čas.

Bombičkové pero pro levou ruku – Frog colour
cena – 260 Kč

Bombičkové pero s hrotem pro leváky MP
cena – 145 Kč

Inkoustový roler pro levou ruku Ideal
cena - 220 Kč

Pero Stabilo 's easy pro leváky
cena – 179 Kč

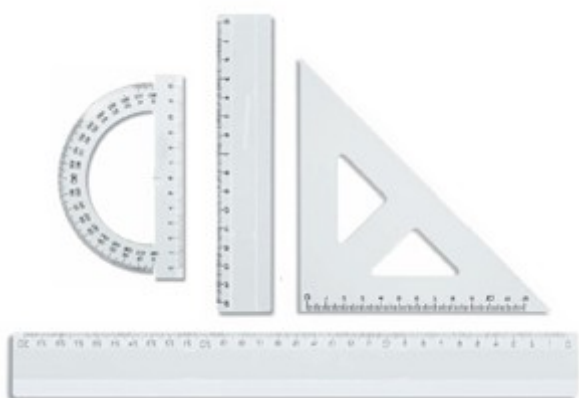
Ořezávátko pro leváka do penálu
cena – 69 Kč

Ořezávátko pro leváky – oválné
cena – 79 Kč

Terapeutické ořezávátko – pro leváky
cena -159 Kč

Geometrický set pro leváky – 4 v 1
cena – 50 Kč

Pravítka pro leváky – 17 cm
cena – 18 Kč

Dětské nůžky pro levou ruku
cena - 39 Kč

Nůžky pro leváka – ostrá špička
cena – 65 Kč

Akustická kytara pro leváky
cena – 2 900 Kč

Luxusní vývrtka pro leváky
cena - 995 Kč

Nůž pro levou ruku – 6 cm
cena – 99 Kč

Škrabka levá
cena - 39 Kč

Kosa pro leváka – 70 cm
cena – 1 290 Kč

Zahradnické nůžky 21 cm
cena – 1 190 Kč

Otvírač konzerv
cena – 195 Kč

Nástěnné hodiny
cena – 480 Kč

Logitech MX610 Laser Cordless Mouse Left
cena – 1260 Kč

JE VAŠE DÍTĚ LEVÁK?

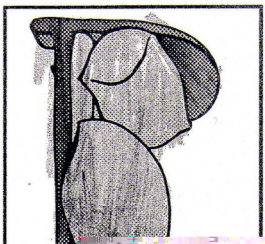

prečtete si

www.prolevaky.cz

zboží pro levoruké
motivující články a zkušenosti týkající se podpory života levorukých

podporujeme leváky a jejich rodiny

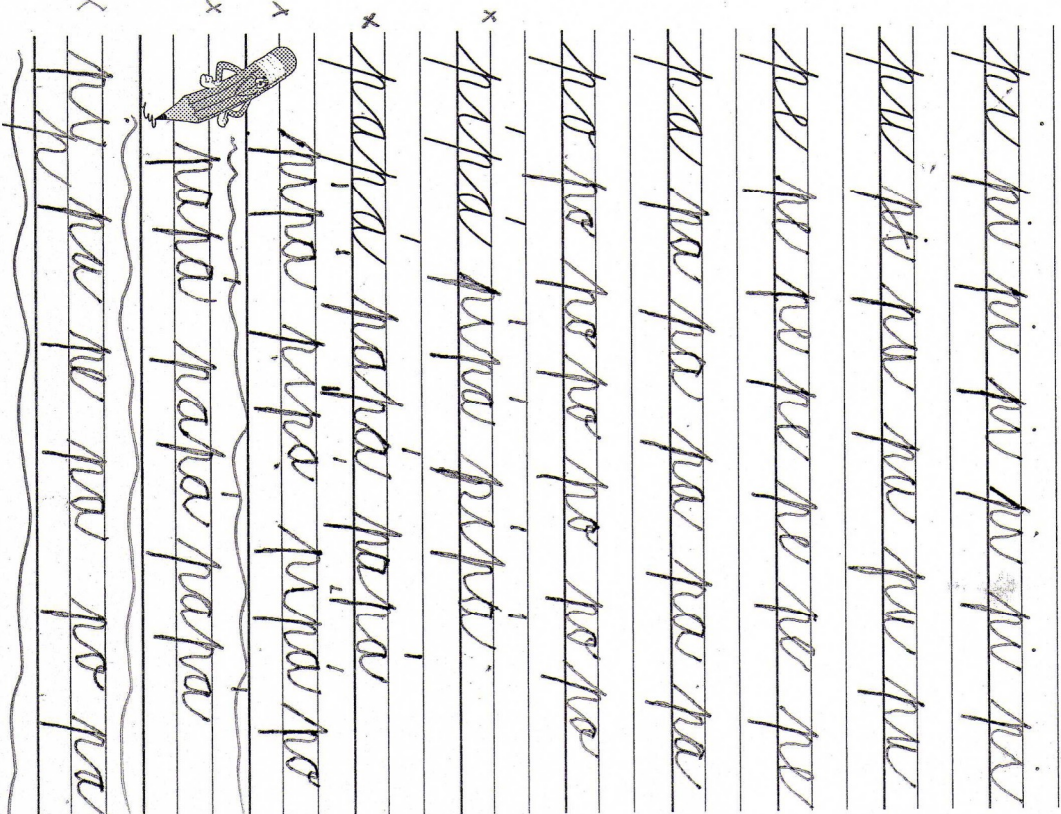

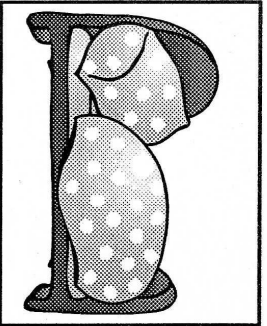
Obtáhní 5x

17

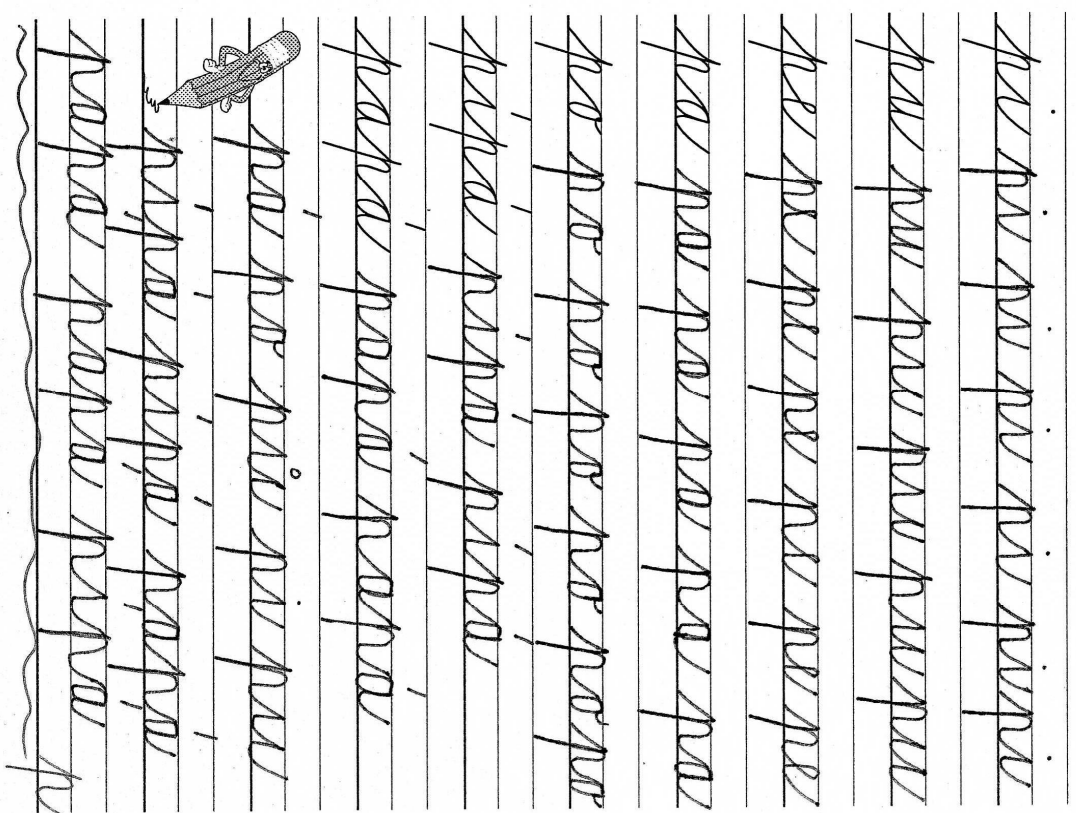
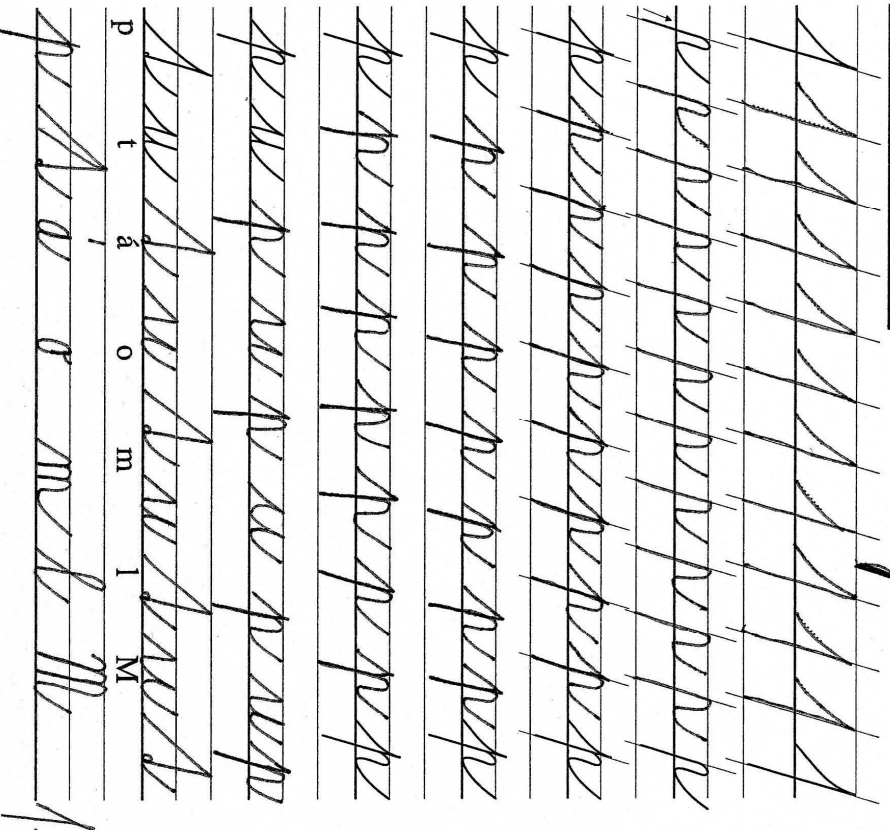
habellen

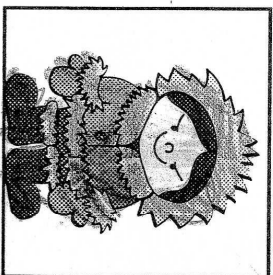
Handwriting practice lines showing the letter 'p' in various styles and sizes, including cursive and print, with numbered strokes (1, 2, 3) indicating the writing sequence.

[illegible]

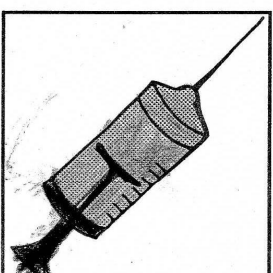
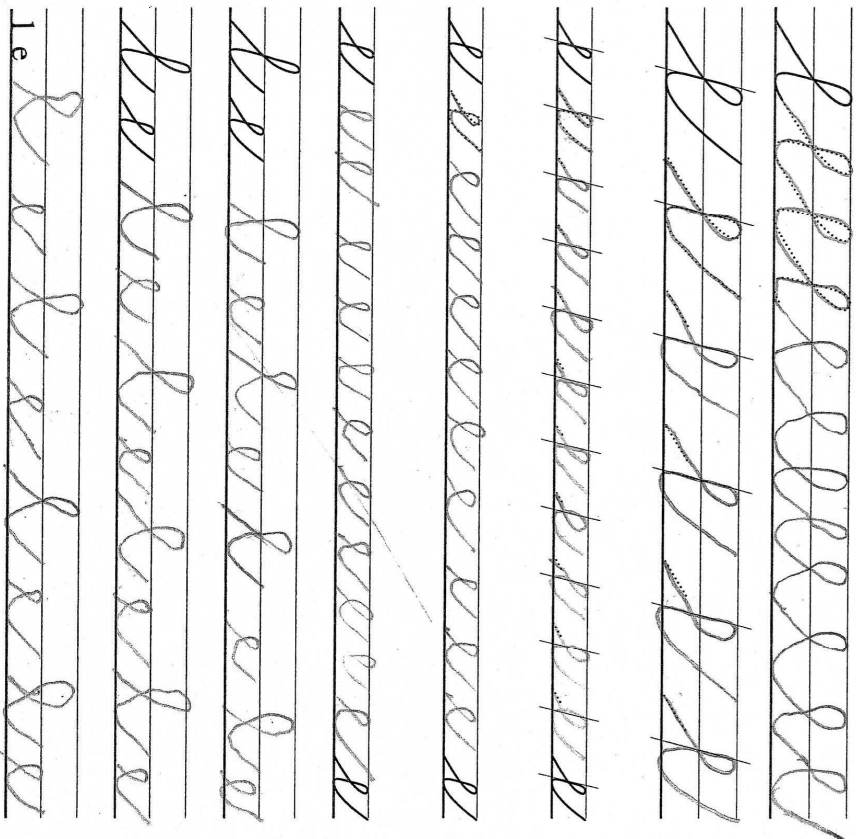
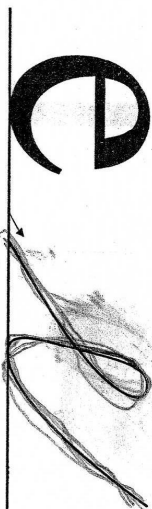
p

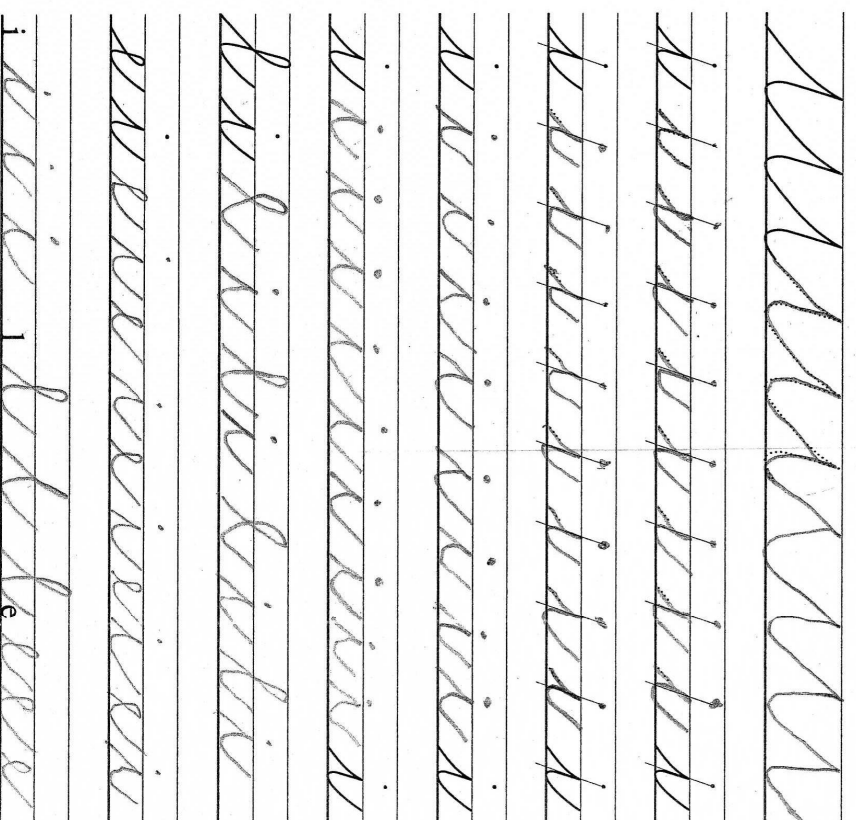
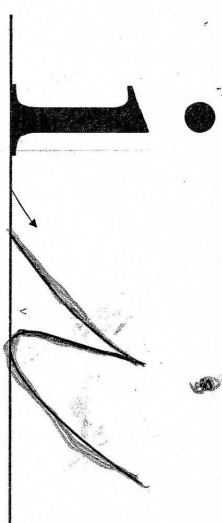
2

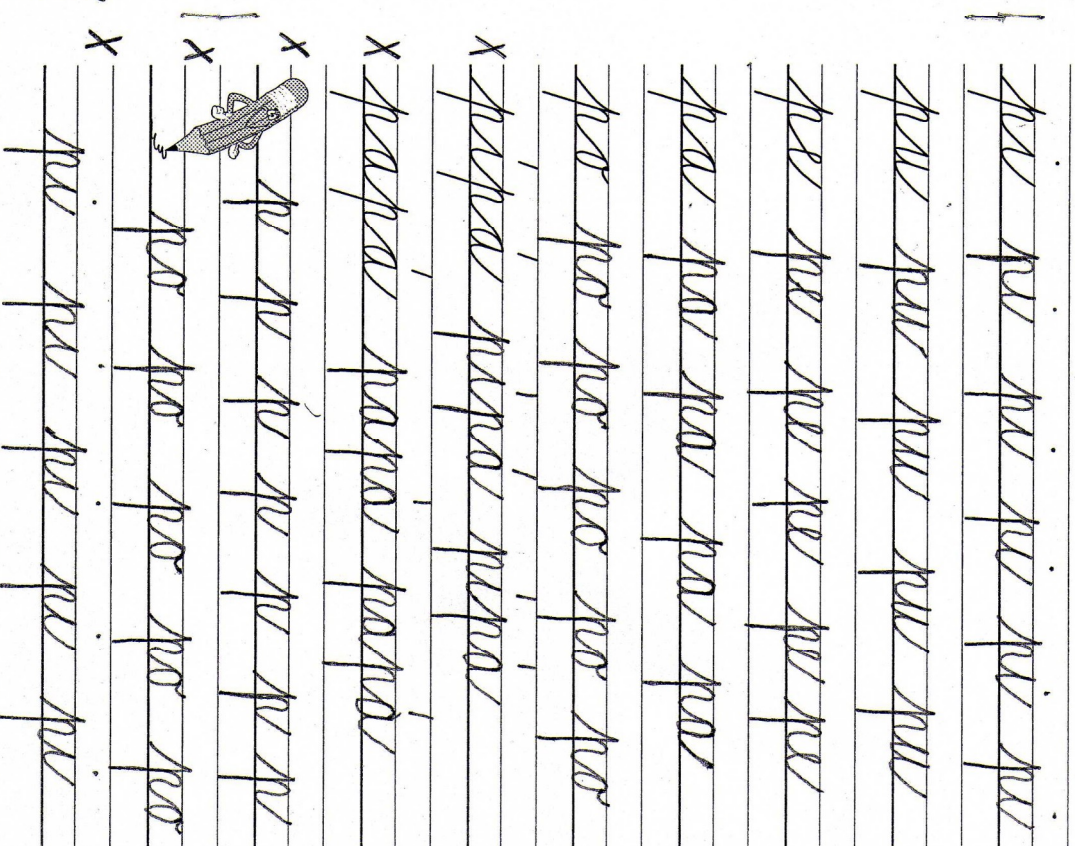
Obtáhní 5x

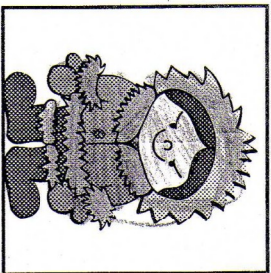

3

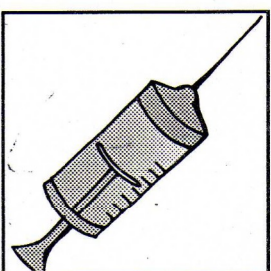
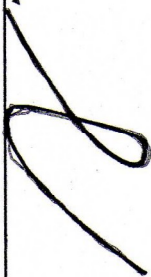
Obtáhní 5x

Obtáhní 5x

34

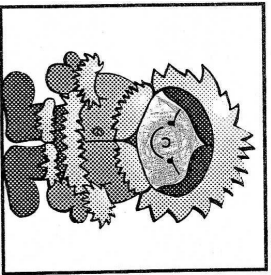
Obtáhní 5x

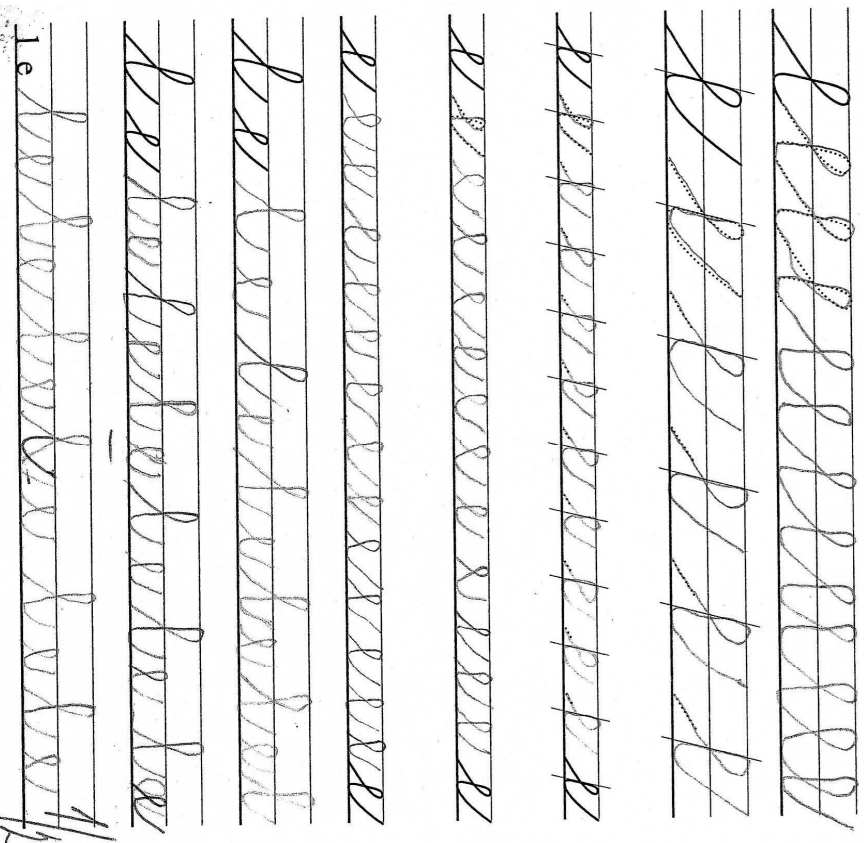
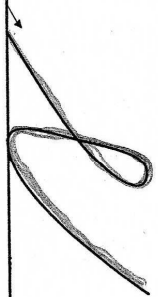
A handwriting practice sheet for cursive 'w' and 'v'. It features ten rows of four-lined guides. The first row shows a large cursive 'w' with a dotted outline and a solid outline. The next two rows show a series of cursive 'w's, each with a dotted outline and a solid outline. The next two rows show a series of cursive 'v's, each with a dotted outline and a solid outline. The final three rows show a series of cursive 'w's, each with a dotted outline and a solid outline. The sheet is designed to help learners practice the formation and flow of these cursive letters.

2

Obtáhní 5x

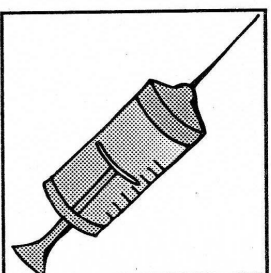
e

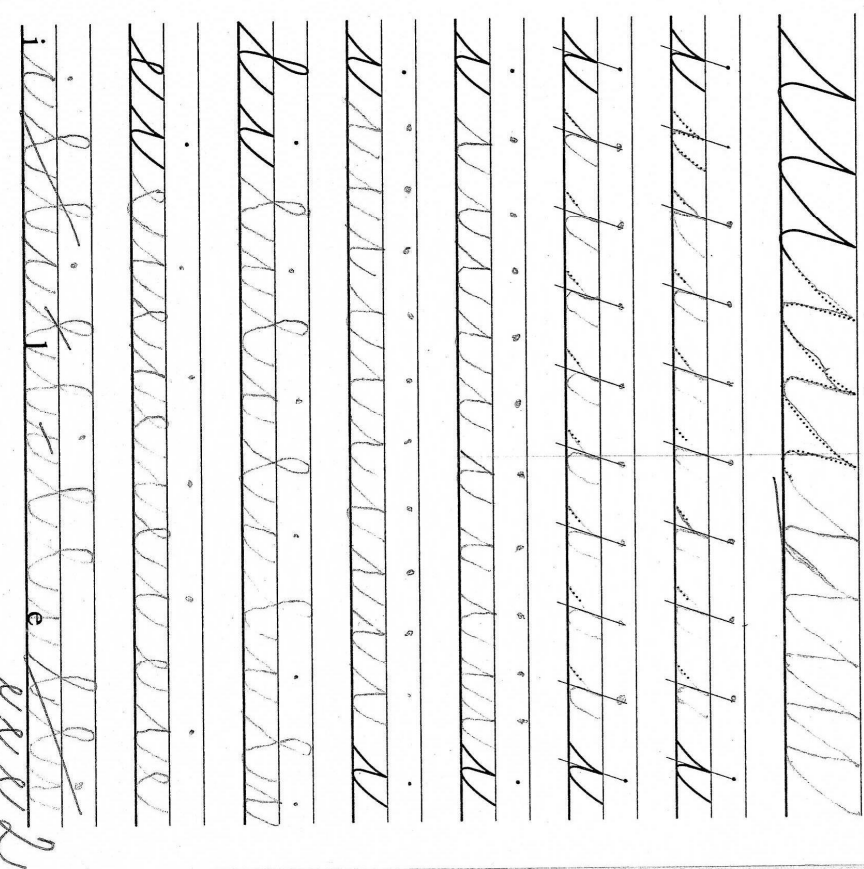
3

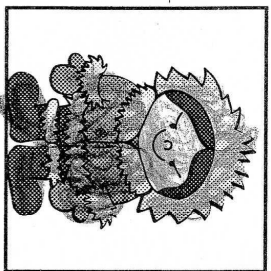
Obtáhní 5x

Kyřtěk

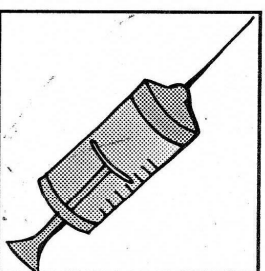
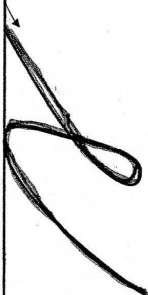

i

Obtáhní 5x

3-4-

Adelphi

Obtáhní 5x

